

Södertörns högskola | Lärarprogrammet med interkulturell profil
Inriktning mot grundskolans senare år och gymnasiet
Examensarbete 15 hp | Utbildningsvetenskap C | Höstterminen 2009

Undervisning av dyslektiker

– En kvalitativ studie av två svensklärares
arbetssätt med elever som har diagnosen dyslexi

Av: Tina Jonasson
Handledare: Elin Gardeström
Examinator: Beatriz Lindqvist

Abstract

The purpose of this study is to investigate teachers' efforts to teach students with dyslexia in Swedish. The intention with this study is to get the right tools to work with these kinds of students in a more improved and giving way in the future. My questions of issue are:

- How can teachers facilitate the learning process for students with dyslexia?
- Are pupils with dyslexia included in the teachers' education in the classroom?
- How do the other pupils integrate with the dyslexia pupils in the classroom?
- How does the teacher manage the situation to teach the whole class at the same time as he/she helps the pupils with dyslexia?
- How do you practice when to assess and rate the students with dyslexia?

The method used in this paper is a combination of participant observation and interviews with two teachers and their classes. To be able to construe my results in this paper, I will be using Peder Haugs theory including integration and segregate integration but also a theory based on including or excluding way of working.

The main conclusion of this paper is that teachers can work in many different ways with dyslectic pupils. The teachers must try to find a way that is right for themselves and their pupils, there is no right and wrong in this work. But what's most important is to help the dyslectic cope with school.

Title: "Teaching of dyslexic" - A case study of two Swedish teachers working with pupils who have been diagnosed with dyslexia.

Autumn 2009

Author: Tina Jonasson

Supervisor: Elin Gardeström

Keywords: Dyslexia, tools, environment, practise, pep, include

Nyckelord: Dyslexi, hjälpmedel, miljö, träna. peppa, inkludera

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte	9
1.3 Frågeställning	9
1.4 Avgränsning	9
1.5 Tidigare forskning	10
2. Vad är dyslexi	12
2.1 Olika former av dyslexi	13
2.2 Kännetecken	14
2.3 Hjälpmedel	15
2.4 Betygssättning av dyslektiker	17
3. Teori	17
3.1 Inkluderande integrering	17
3.2 Segregerande integrering	18
3.3 Inkluderande eller exkluderande arbetssätt	18
4. Metod	19
4.1 Deltagande observation	19
4.2 Kvalitativ forskningsintervju	22
4.3 Metoddiskussion	23
4.4 Urval	25
5. Undersökning	26
5.1 Skola A	27
5.1.1 Arbetssätt	27
5.1.2 Lärares utbildning	32
5.1.3 Hjälpmedel	33
5.1.4 Förväntningar och betygssättning	35
5.2 Skola B	36
5.2.1 Arbetssätt	37
5.2.2 Lärares utbildning	40
5.2.3 Hjälpmedel	41
5.2.4 Förväntningar och betygssättning	43
6. Analys	44

7. Diskussion.....	47
8. Slutsatser.....	49
8.1 Hur kan lärare underlätta inlärningsprocessen för elever med dyslexi?.....	49
8.2 Inkluderas elever med dyslexi i lärarens undervisning i klassrummet?.....	50
8.3 Hur interagerar de andra eleverna med de elever som har dyslexi i klassrummet?.....	51
8.4 Hur hanterar läraren situationen att dels undervisa hela klassen men även de elever som har dyslexi samtidigt?.....	51
8.5 Hur går man tillväga när man ska bedöma eller betygssätta elever med dyslexi?.....	52
9. Sammanfattning.....	52
10. Förslag till fortsatt forskning.....	54
11. Litteraturlista.....	55
12. Bilaga 1.....	57

1. Inledning

Allt efter utbildningens gång har jag fått en helt annan förståelse för läraryrket och de krav som ställs på lärare och skolan från samhället. Som lärare har man många uppdrag som ingår i yrkesrollen. Förutom att eleverna ska få grundläggande kunskaper i de ämnen man undervisar i ska man även se till att eleverna får en likvärdig utbildning, fostras till demokratiska och solidariska individer samt får hjälp och stöd om man har några svårigheter. Alla dessa delar har utbildningen berört, vissa områden har vidrörts mer än andra, men ett område som jag fortfarande känner mig osäker och okunnig inom är när elever har svårigheter kring att läsa och skriva. Eftersom detta kommer vara en central del i mitt arbete som svensklärare känner jag att det är ett område som jag vill lära mig mer om. På min praktikskola har jag mött många elever som har dyslexi och jag har då funderat över hur jag ska få dessa elever att följa med i undervisningen samt hjälpa dem att utvecklas. Många gånger har jag känt en hjälplöshet när jag undervisat elever med dyslexi och inte vetat hur jag ska hjälpa dem när vi t.ex. har läst texter eller haft skrivprojekt. Samtalen med min handledare om denna problematik har därför blivit många under åren och min nyfikenhet på hur man kan arbeta med dyslektiker och deras utveckling i klassrummet samtidigt som man arbetar vidare med utvecklingen i resten av klassen har blivit allt större. För hur ska man hinna med att undervisa hela klassen samtidigt som man måste ge extra stöd och hjälp till elever som har olika svårigheter?

De ständiga besparingarna som sker i dagens samhälle är ett problem som syns tydligt i skolan, allra helst när man ska sätta in resurser för de barn som har behov av särskilt stöd. Det är helt enkelt brist på stödresurser inom skolan. Specialpedagogiken är ett område som krymper samtidigt som behovet för detta växer alltmer. De hjälplärare som förr fanns med i klassrummet för att stödja och hjälpa eleverna när den ordinarie läraren inte hann med är så gott som borta idag. Kraven på lärarna har därför ökat, de ska själva hinna med alla elever i klassen och stötta dem. Idag känns det mer eller mindre som ett krav att man som lärare måste ha stora färdigheter inom specialpedagogiken, allra helst inom ämnet svenska, eftersom man i stort sett måste klara av allting själv.

När man arbetar med barn som har dyslexi använder man sig av olika hjälpmedel och metoder. Jag är därför intresserad av att lära mig så mycket som möjligt om dessa för att senare kunna hjälpa mina framtida elever i sin läs- och skrivutveckling. Genom att vara påläst hoppas jag kunna ge mina elever rätt verktyg för att lyckas men jag måste även vara medveten

om att det finns olika vägar att gå. De olika hjälpmedel och metoder som finns fungerar olika bra från person till person så det gäller att hitta det arbetssätt som fungerar för just den specifika eleven.

Anledningen till att jag har valt detta uppsatsämne är mest för min egen skull. Jag vill ha alla förutsättningar jag kan få för att kunna bli en kompetent lärare och vägleda mina elever så att de ständigt utvecklas. Men jag hoppas givetvis också att någon annan kan få användning av min uppsats. Man kanske kan finna inspiration eller få tips om hur man kan utveckla sin egen svenskundervisning, så att man får med alla elever i utvecklingsprocessen. Specialpedagogik är ett ämne som har växt sig större under de senaste åren och lärare förväntas kunna behärska detta. Det är inte längre bara speciallärare som ska kunna utöva specialpedagogik utan idag ska även ämneslärare kunna behärska detta. Därför har jag valt att skriva mitt arbete om hur svensklärare kan undervisa barn som har dyslexi i helklass, samtidigt som man har resten av klassen att ta hand om.

1.1 Bakgrund

I följande avsnitt kommer jag kortfattat att beskriva vad dyslexi är för något samt ta upp dess historia. Jag avslutar med en redogörelse för vilka rättigheter en dyslektiker har i skolan och vad som faktiskt står i de styrdokument som lärarna ska rätta sig efter.

Dyslexi är ett osynligt handikapp som enligt Ester Stadler, mångårig lågstadielärare, speciallärare, grundvux lärare samt metodiklektor, kan visa sig på olika sätt. Några har svårt för att stava, andra tar lång tid på sig att läsa medan vissa knappt kan skriva. Men något som många dyslektiker har gemensamt är att de försöker dölja sitt handikapp. Ett exempel kan vara att man försöker undvika de situationer eller aktiviteter som man är svag på. Det kan vara allt ifrån att man "glömmer" ta med sig penna, har ont i armen eller huvudet etc. Dessa elever blir ofta mycket bra på att dölja sina svårigheter, så bra att det kan ta lång tid innan lärare uppmärksammar deras problem (Stadler 1994:20ff).

Enligt Stadler har Sverige legat bra till i utvecklingen när det gäller att kunna ge ett bra stöd till elever med behov av särskilt stöd i skolan. Det var framförallt på 1950-talet skolan var aktiv i denna utvecklingsfas. Men under 1970-talet svalnade detta intresse och hjälpklasserna samt specialisthjälpn utvecklades. Man menade på att det inte var eleverna som hade

svårigheter utan att problemet bottnade i att skolan misslyckats. Skolpolitiken övergav det individualpedagogiska perspektivet och antog istället ett socialpedagogiskt sätt som innebar att alla elever som tidigare gått i specialklasser flyttades till vanliga klasser. Där skulle alla elever få tillgång till stöd och hjälp genom samordnad specialundervisning i helklass (Stadler 1994:7ff).

Många personer tycker att det är pinsamt att inte kunna läsa eller skriva trots att man inte kan rå för det menar Torbjörn Lundgren, författare men även verksam inom en mängd olika föreningar som har med dyslexi att göra, som Förbundet Mot Läs- och Skrivsvårigheter (FMLS) och centrum för lättläst. De senaste åren har kunskapen om dyslexin ökat och i takt med det även förståelsen för de människor som lever med detta handikapp. Men så har det inte alltid sett ut, förr i tiden ansågs elever med dyslexi ha en svagare intelligens än vanliga människor. Man trodde att de var allmänt dumma och inte hade samma förståelse som en normal person (Lundgren 1991:11ff). Detta stämmer inte, forskning visar på att dyslexi förekommer på alla intelligensnivåer och man kan då också ha olika grader av svårigheter. Det går dock att jobba med dessa problem och få dyslektikerna att utvecklas så att de kan klara sig i skolan men även i vardagen. Men det finns inget sätt att helt bota detta handikapp. Det finns ingen medicin som gör att svårigheterna försvinner utan nyckeln ligger i att man måste träna. Genom att ständigt träna och använda sig av olika hjälpmedel som finns kan en dyslektiker bli avsevärt mycket bättre och klara av vardagen, trots svårigheterna med att läsa och skriva. Som utomstående kan det dock vara svårt att förstå hur det är att vara dyslektiker, för att få en inblick i hur det kan vara att ha dyslexi se bilaga 1.

En lärares uppdrag är att ge alla sina elever en likvärdig utbildning oavsett vilka förkunskaper eleven har (Lärarnas Riksförbund 2008:12f). Målet är att skolan ska vara till för alla men trots detta är det många elever som inte klarar skolan utan går ut med ofullständiga betyg. Dessa elever når inte upp till de normer och regler som finns i samhället och anses därför alltför ofta som avvikande (Brodin & Lindstrand 2004:12ff). Jane Brodin, professor i barn- och ungdomsvetenskap & Peg Lindstrand, fil. dr i pedagogik, menar även på att samhället alltid haft ett behov av att socialiserande institutioner fostrar in människorna i de gällande normer och värderingar som finns. De som inte klarade av att passa in bland dessa normer utgjorde ett problem för samhället. Ända sedan medeltiden har det funnits ett bekymmer med hur man ska behandla människor som inte lever upp till de förväntningar som finns. Man har försökt att använda olika pedagogiska förhållningssätt genom åren, för att stödja de elever som hamnat

utanför ramarna av vad som räknas till ett normalt beteende (Brodin & Lindstrand 2004:12ff). Detta visar på att det finns en klar bild för vad som anses normalt och vad som är avvikande i samhället. Men det har ändå alltid funnits ett engagemang för att försöka stötta de som inte når upp till dem förväntningar som finns.

I Läroplanen står det inte specifikt vad skolan ska göra för dyslektiker. Jag har därför tolkat den och försökt utläsa vilka direktiv skolan samt lärarna har att rätta sig efter när det gäller undervisning av barn med dyslexi. I Lpo 94 (Läroplanen) står det att:

”Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov.” (Lärarnas Riksförbund 2008:13)

”En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika.” (Lärarnas Riksförbund 2008:13)

”Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målen.” (Lärarnas Riksförbund 2008:13)

Dessa citat kan ge läraren och skolan en liten vägledning om hur man ska arbeta med barn som har dyslexi. Det går inte att bara arbeta på ett sätt och hålla fast vid det, utan man måste kunna erbjuda andra vägar för dessa elever som kan hjälpa dem framåt i deras utveckling. Varje elev är unik och har sitt sätt att lära sig på, detta gäller även barn med dyslexi. Deras inläring är dock mer begränsad än den normala elevens, de har inte lika många kanaler att lära sig på. Det är därför viktigt att läraren kan vara flexibel i sin undervisning samt villig i att laborera kring olika inläringssätt, för att hitta en väg som kan fungera för den enskilda eleven.

Citaten ur Lpo 94 har inte bara ett vägledande syfte utan visar även på vilka skyldigheter skolan har. Om en elev har problem och har svårt att nå målen är det skolans skyldighet att stödja denna elev. Detta går att läsa i skollagen:

”Särskilt stöd ska ges till elever som har svårigheter i skolarbetet” (Lärarnas Riksförbund 2008:78)

Med tanke på att det är min skyldighet som lärare att hjälpa elever som har svårigheter med skolan känns det då viktigt att jag har kunskaper om hur jag kan gå tillväga. Dyslexi är ett vanligt förekommande problem bland elever i skolan. Därför har jag valt att titta på hur två olika lärare i helt skilda skolor går tillväga när de undervisar elever med dyslexi i helklass.

1.2 Syfte

Mitt syfte med uppsatsen är att utifrån olika klassrumssituationer ta reda på hur man som svensklärare kan arbeta med elever som har diagnosen dyslexi. Detta samtidigt som man även ska ta hand om resten av klassen. Jag har därför valt att följa två olika svensklärare under tio dagar i deras arbete.

1.3 Frågeställningar

- Hur kan lärare underlätta inlärningsprocessen för elever med dyslexi?
- Inkluderas elever med dyslexi i lärarens undervisning i klassrummet?
- Hur interagerar de andra eleverna med de elever som har dyslexi i klassrummet?
- Hur hanterar läraren situationen att dels undervisa hela klassen men även de elever som har dyslexi samtidigt?
- Hur går man tillväga när man ska bedöma eller betygssätta elever med dyslexi?

1.4 Avgränsningar

Jag har begränsat min undersökning till barn som har diagnosen dyslexi och som går på högstadiet, anledningen till detta är för att det är där jag tänkt utöva min framtida profession som lärare. Dessutom har jag bara valt att fokusera på hur vanliga klasslärare i ämnet svenska arbetar med dessa elever. Jag kommer alltså inte ta upp hur eleverna själva ser på sin dyslexi och hur dem arbetar med den eller hur andra ämneslärare undervisar dyslektiker. Studien kommer inte heller omfatta någon undersökning om hur specialpedagoger eller speciallärare arbetar.

I undersökningen kommer jag bara behandla handikappet dyslexi, jag kommer därför inte att ta upp huruvida dessa elever har andra handikapp eller funktionshinder. Något annat som jag utelämnat är de medicinska aspekterna som t.ex. vad handikappet kan bero på, eftersom detta inte känns relevant för min studie. Den undersökningen jag gjort är väldigt begränsad, den omfattar endast två skolor och genomfördes under en kortare tid. Därför är jag väl medveten om att jag inte kan dra några generella slutsatser utifrån min undersökning. Men den uppfyller ändå ett syfte eftersom den ger en inblick i hur man kan undervisa elever som har dyslexi.

1.5 Tidigare forskning

I denna del kommer jag att redogöra för tidigare forskning som gjorts inom området dyslexi. Jag har inte funnit någon forskning som precis passar in i min studie, om hur en svensklärare kan gå tillväga när den ska undervisa elever med dyslexi, samtidigt som den ska ta hand om resten av klassen. Men dessa aspekter som jag tar upp är ändå relevant för min undersökning.

I broschyren *Vad säger forskningen om dyslexi*, utgiven av Vetenskapsrådets Vetenskapliga utbildningskommitté och faktagranskad av Mats Myrberg, professor i specialpedagogik, betonas vikten av att lärarna uppmärksammar elever som har dyslexi i tid. Genom att sätta in stöd för eleven tidigt och samtidigt träna mycket på grunderna i läsning och skrivning kan man nå bättre resultat. Dessa insatser kan bli avgörande för om barnet får en så normal läs- och skrivutveckling som är möjlig med tanke på handikappet (Johansson & Pettersson Brdarski 2008). Myrberg tar även upp denna problematik i en rapport som han skrivit för Vetenskapsrådet. I den diskuterar Myrberg de förödande konsekvenser sena insatser kan få för barn som har dyslexi. Eftersom dyslektiker tenderar att hamna mer och mer efter i sin läsförmåga ju högre upp i årskurserna man kommer, om man inte får rätt hjälp i tid vill säga, så kommer dyslektikerna bara längre ifrån klasskamraterna i sin läs- och skrivutveckling. Detta kan leda till att man får svårigheter i flera olika ämnen eftersom många ämnen bygger på att man kan läsa. T.ex. matematiken med dess lästal eller Samhällsorientering (SO) där många av lektionerna bygger på självständig inläsning av faktatunga texter (Myrberg 2007:12ff). Myrbergs argument om vikten av tidiga insatser för dyslektiker får även stöd av Stadler. Hon menar på att den aktivitet och kreativitet som finns hos alla barn har en tendens att bli felriktad hos dyslektiker när de inte får den hjälp och förståelse som de behöver. En del barn kompenserar då sitt handikapp med att inta ett störande eller destruktivt beteende (Stadler 1994:110f).

En annan viktig aspekt som bidrar till att en dyslektiker har större chanser till att lyckas är den miljö som finns runt omkring dem. Torleiv Høien & Ingvar Lundberg, båda professorer och läsforskare, tar upp hemmiljön som en viktig del i ett barns utveckling. Många barn kommer tidigt i kontakt med skriftspråket genom att föräldrarna t.ex. läser för barnet, de leker med plastbokstäver, är med och skriver önskelistor, lär sig rim och ramsor samt lär sig skriva sin namnteckning. Dessa barn får genom lek men även i vardagen kontakt med skriften och dess olika funktioner, såsom ord sätts ihop till meningar och sedan hur meningar bygger upp en text. Samtidigt finns det barn som knappt får någon kontakt alls med skriftspråket hemifrån. Föräldrarna kanske varken läser böcker eller dagstidningar och brukar då inte heller vara intresserade av att skriva, om det inte är absolut nödvändigt. De brukar då inte heller förvänta sig att deras barn ska bli några goda läsare. Dessa barn får oftast en svårare väg in i skriftspråket. Och om man då har dyslexi, blir det ytterligare svårare att lära sig läsa och skriva. I dessa fall får skolan en ännu större betydelse för att barnen ska lyckas, skolan måste försöka kompensera för den uteblivna utvecklingen i färdigheter och läslust (Høien & Lundberg 1999:259ff). Vikten av att redan i en tidig ålder komma i kontakt med skriftspråket tas även upp i en finsk studie som gjorts under 10 år med början på 1990-talet. Tre finländska forskare, Heikki Lyytinen, Paavo Leppänen och Paula Lyytinen följde 100 barn som har dyslexi i släkten. De kom bl.a. fram till att språkmiljön i hemmet spelar en viktig roll för barnen. De barn som har dyslexi greppar inte ett språks ljudmässiga uppbyggnad lika tidigt som de barn som inte har detta handikapp gör. För dyslektiker är det därför av större vikt att ha en hemmamiljö med mycket böcker, högläsning och skrivande (Johansson & Pettersson Brdarski 2008). Det är även viktigt att veta att den sociala situationen inte har någon betydelse för uppkomsten av dyslexi. CG Lindell, lärarutbildare och skolpolitiker, och Sonya Lindell, folkhögskolelärare och själv dyslektiker, menar på att det inte finns någonting som tyder på att levnadssituationen i en familj skulle vara orsaken till dyslexi. Men de menar på att en trygg, accepterande och uppmuntrande omgivning, både i skolan och i hemmet, kan bidra till att bekymren blir mindre (Lindell & Lindell 1996:19ff).

Lindell & Lindell tar även upp vikten av en positiv självbild i sin bok. Det är till en stor hjälp om man tror på sig själv och inte ger upp. För om man har svårigheter med något är det lätt att man själv sätter en stämpel på sig att man inte kan någonting och ser sig själv som dum. Misslyckanden följs ofta av nya misslyckanden och så är den onda cirkeln igång, dyslektiker får även alltför ofta arbeta med sådant som de inte kan, menar Lindell och Lindell. Detta är

något som man måste bryta, eleverna måste få rätt sorts handledning men även få chans att visa vad de är duktiga på, så att den onda cirkeln kan brytas. Självförtroende är ofta en förutsättning för att eleverna ska kunna lyckas (Lindell & Lindell 1996:41ff).

Martin Ingvar, läkare och hjärnforskare, talar i sin bok om vikten av hjälpmedel i undervisningen. Han menar på att det är en stor fördel för en dyslektiker om man kan hitta andra vägar för att ta sig runt problemen. Även om man behöver träna på att läsa kanske man inte alltid behöver göra det, eftersom elever med dyslexi ofta får svårt att hinna med i samma tempo som resten av klassen. Det finns då, enligt Ingvar, olika sätt att gå tillväga för att underlätta för dyslektiker i undervisningen. Ett exempel kan vara att eleverna får lyssna på både vanliga böcker men även på deras kursböcker på mp3 eller Daisy-spelare eller så kan man ge eleverna längre tid på sig att läsa (Ingvar 2008:110f).

2. Vad är dyslexi

I kommande avsnitt har jag som avsikt att redogöra för vad dyslexi är för något samt hur dyslektiker går tillväga när de ska läsa. Jag kommer även att ta upp olika former av dyslexi samt vad som är kännetecknande för dyslektiker. Som avslutning i detta avsnitt tar jag upp olika hjälpmedel som finns för dyslektiker samt vad som gäller när en lärare ska betygsätta elever med dyslexi.

Ordet dyslexi kommer ursprungligen från det grekiska språket, där *dys* betyder svår och *lexis* tal eller ord, och om man översätter detta betyder ordet svårigheter med att läsa (Stadler 1994:9f). Dyslexi har varit handikappklassat sedan 1991 och är idag ett av Sveriges vanligaste handikapp (Lindell & Lindell 1996:19). Enligt Margareta Strömbom, svensk historiker, är det mellan 5-8 procent av Sveriges befolkning som lider av dyslexi. I antal sett blir det ungefär 500 000 människor som lever med handikappet (Strömbom 1999:16). När man har dyslexi eller specifika läs- och skrivsvårigheter som man också kan kalla det, har man till synes helt oförklarliga svårigheter med skriftspråket. Man har helt enkelt svårt för att göra en koppling mellan det talade språket, de skrivna symbolerna, de olika bokstäverna och hela ord. Förr kallade man detta för ordblindhet eftersom dyslektikerna kunde se bokstäverna men inte läsa orden. Men eftersom detta kunde missuppfattas, en del trodde att ordblindhet innebar att man

såg dåligt, bestämde man sig för att byta namn (Stadler 1994:9ff). Det kan även vara svårt att skilja mellan läs- och skrivsvårigheter och dyslexi. Men det man kan säga är att läs- och skrivsvårigheter inte alltid är desamma som dyslexi, men dyslexi innebär alltid att man har läs- och skrivsvårigheter (Lindell & Lindell 1996:24). Det finns olika grader av dyslexi där man kan ha allt från lättare svårigheter som att förväxla vissa bokstäver till en svårare form där man knappt kan läsa eller skriva alls. Det som händer hos en dyslektiker när den ska försöka läsa eller skriva kan vara att bokstäverna ”hoppas” omkring, man har svårt att komma ihåg hur man skriver bokstäver eller så kan man ha svårt med att komma ihåg hur bokstäverna låter om man ljudar dem (Stadler 1994:9ff).

Enligt Lindell & Lindell är ljudosäkerheten dyslektikernas egentliga grundproblem, och som en följd av denna ljudosäkerhet får en dyslektiker ofta svårigheter med ordavkodning, rättstavning och urskilja ett ords enskilda delar. Detta har att göra med att dyslektikern inte hör de enskilda språkljuden i ett ord, man kan helt enkelt inte koppla ljudet till bokstäver eller vice versa. En bokstav kan dessutom låta olika beroende på vilket sammanhang man använder det i. T.ex. låter inte bokstaven a i ordet tall likadant som i ordet tal. Ibland kan även språkljuden flyta ihop och låta annorlunda jämfört med hur man stavar ordet, t.ex. n-et i anka blir ett ng-ljud och därför är det inte ovanligt att en dyslektiker stavar ordet angka med ett g i. De personer som inte hör språkljud får enligt Lindell & Lindell ingen minnesbild av ord och därför får man svårigheter med att både läsa och skriva ordet. En dyslektiker brukar därför bara uppfatta ett ord på ett ungefär och därför har de svårt med att koppla ett ljud de hör till rätt bokstäver. Ett annat problem som en dyslektiker ofta får brottas med är sitt korttidsminne, de får lägga så stor fokus på att ljuda fram rätt bokstäver för att kunna se vad det står i en text, så när de kommer till slutet av en text eller en mening så har de ingen aning om vad de nyss har läst (Lindell & Lindell 1996:24).

2.1 Olika former av dyslexi

En dyslektiker kan ha olika former av dyslexi, visuell dyslexi bygger på att personen har svårt att se en sammanhängande ordbild och ljudar sig därför alltid fram när de ska läsa. De ser alla ord som en grå massa och läser ljud för ljud. Man gör ofta fel på småord, tappar ändelser på ord eller glömmer bokstäver här och där (Lindell & Lindell 1996:25) & (Lundgren 1991:19f).

Auditiv dyslexi är mer direkt kopplad till ljudosäkerheten, dyslektikern brukar då ofta gissa sig fram till vad som står när den läser. Man brukar ofta lära sig hur orden ser ut och därför blir läsningen oftast bara ungefärlig, eftersom man ibland gissar på fel ord. De uttalar även vissa ljud och ord helt fel (Lindell & Lindell 1996:25) & (Lundgren 1991:19f).

Man kan även ha en kombination utav dessa två former av dyslexi.

2.2 Kännetecken

Det finns inte några specifika kännetecken som direkt kan avgöra om någon lider av dyslexi eller ej. Utan det är först när vissa kännetecken uppträder tillsammans och bildar ett mönster som man kan börja misstänka att någon lider av dyslexi. Men man bör som lärare vara uppmärksam på om någon elev verkar ha många kännetecken som kan tyda på dyslexi, så att eleven kan få börja en utredning (Stadler 1994:20f). De kännetecken och problem som en dyslektiker ofta kan ha enligt Madison & Johansson är:

- Kastar om och tappar bokstäver. (som blir mos och nos blir son)
- Förväxlar b-d, b-p men även t-d, k-g, u-o, e-ä, i-e etc. (Bror blir drur)
- Läser långsamt
- Ser ibland inte vad det står
- Blir orolig vid högläsning
- Svårt att förstå det lästa
- Svårläst handstil
- Osäker på dubbelteckning
- Hör inte skillnad på långa och korta vokaler
- Talar otydligt
- Uttalar ord fel
- Svårt att avlyssna och repetera långa ord
- Hinner inte läsa texten i Tv-rutan
- Läser fel på småord och ändelser (den blir det och dem blir den)
- Kastar om siffror, 272 blir istället 227
- Tar fel på höger och vänster
- Följer texten med fingret
- Läser samma rad två gånger eller hoppar över ord ibland
- Betonar ord fel
- Gissar orden som de läser

Listan kan göras lång, men ett vanligt problem är att många dyslektiker blir betraktade som dumma, lata, okoncentrerade, slarviga eller passiva av sin omgivning (Madison & Johansson 1997:6f). Genom att inte uppmärksamma problemet i tid och bara tro att eleven är lat riskerar man att eleven hamnar ännu mer efter sina jämnåriga kamrater. Därför bör man enligt Lindell

& Lindell vara uppmärksam på barn som visar tendenser till att ha läs- och skrivsvårigheter och följa upp deras utveckling. Genom att upptäcka att en elev har dyslexi redan tidigt i åldrarna kan man underlätta för personen genom att träna extra mycket på att läsa och skriva samt sätta in hjälpmedel för eleven (Lindell & Lindell 1996: 24ff).

Strömbom skriver i sin bok, *Dyslexi – visst går det att besegra*, att dyslektiker många gånger kompenserar sin otillräckliga språkförmåga med andra färdigheter som ligger inom andra områden. Enligt observationer som gjorts på dyslektiker har de bl.a. lätt för att:

- minnas vad de hört berättas eller läsas
- minnas vad de har sett på film eller bild
- minnas vad de förstår i ett större sammanhang
- fantisera och komma med idéer
- fixa med praktiska ting
- teckna, måla och skapa
- lösa tekniska problem
- vara påhittiga och kreativa
- vara känsliga och lyhörda för andra människor
- uppfatta kroppsspråk och andra signaler
- tänka och minnas i bilder.”

(Strömbom 1999:24).

2.3 Hjälpmedel

För dyslektiker finns det olika sorters hjälpmedel som kan underlätta skolarbetet men även vardagen för dem. En möjlighet är att låta dyslektiker lyssna på de böcker som klassen ska läsa på ljudbok istället. Det finns även olika former av ljudböcker, antingen kan man lyssna på boken genom att lägga in den på en mp3, eller låna cd-skivor som man kan lyssna på datorn eller i en bärbar cd-spelare. Ett annat alternativ är att man kan lyssna på boken i en Daisy-spelare. En DAISY- spelare (Digitalt audiobaserat informationssystem) är en digital talbok där man precis som på mp3 och cd-skivor kan flytta sig mellan kapitel i boken. Men det som gör Daisy-spelare så speciell är att man kan sätta in bokmärken i boken, bestämma vilken läshastighet rösten ska ha samt vilken röst som ska läsa upp boken (Öhrnqvist 091217).

En dator kan underlätta mycket för en dyslektiker eftersom man inte då behöver lägga ner någon energi på motoriken vid att skriva eller kämpa med att skriva läsligt. Detta är något som en dyslektiker många gånger har svårigheter med. Det finns även datorprogram som är

utvecklade för att hjälpa dyslektikerna ytterligare. Stava Rex är rättstavningsprogram på datorn som fungerar ungefär som Microsoft Word, bara det att programmet både hittar och rättar stavfelen mycket bättre än andra rättstavningsprogram. T.ex. kan programmet sätta in ett ord som inte passar in i en mening i andra meningar för att dyslektikern ska förstå vad som menas med ordet. Ett exempel på detta kan vara att man skriver:

Läsk är gått.

Dataprogrammet visar då upp hur gått och gott används och betyder i olika sammanhang. T.ex.

Maten smakar gott.

Jag har gått en mil.

På så sätt lär sig dyslektikern vad som menas med orden samtidigt som de rättar stavfelen menar Bodil Andersson Rack, legitimerad logoped, Anders Holtsberg teknisk doktor och programmerare & Henrik Karlsson civilingenjör och programmerare (Andersson Rack et al 091217).

Ett annat dataprogram är Talsyntes, där kan man markera den text, både i Microsoft Word och på nätet, som man vill att datorn ska läsa upp och sedan trycka på läsupp knappen och så läser datorn upp vad som står där. Man kan då även använda sig av en scanner och scanna in texter ifrån böcker eller de arbetsuppgifter man ska arbeta med och så kan datorn läsa upp detta för eleven. Man kan även ha en sorts talpenna som man stryker över det ord som man vill ska läsas upp. Denna kan användas om man bara behöver hjälp med några enstaka ord som man fastnar på i en text (FMLS, skriv – knuten 091217).

Något som lärare kan tänka på när de undervisar dyslektiker är att erbjuda dessa elever muntliga redovisningar och prov istället för att behöva skriva. Speciellt när det är större prov där eleverna måste skriva mycket. Man kan även ge eleverna extra tid när de ska läsa eller vid skrivuppgifter. Enligt FDB (Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn) bör man även ta hänsyn till stavning och mängden text när man rättar prov eller skriftliga uppgifter (Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn 091217). Man kan även låta elever med dyslexi läsa lättlästa böcker. Dessa böcker har stor text, större radavstånd än i vanliga böcker, innehåller bilder samt att de är skrivna på ett enklare sätt. Man kan säga att en lättläst bok som ofta bygger på böcker som redan finns är en sorts sammanfattning av originalboken (Weegar, Tom 091217).

2.4 Betygssättning av dyslektiker

Eftersom jag senare i uppsatsen kommer att ta upp hur de två olika lärarna som jag följde går tillväga när de betygssätter sina elever, tänkte jag redogöra för vad som gäller vid betygssättning av en elev som lider av ett handikapp som dyslexi. I grundskoleförordningen står det i sjunde kapitlet om betyg mm. 8 § att:

Om det finns särskilda skäl får läraren vid betygssättningen bortse från enstaka mål som eleven skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret. Med särskilda skäl avses funktionshinder eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven skall kunna nå ett visst mål. (Riksdagen 091215)

Vad som menas med enstaka mål är dock en tolkningsfråga som är upp till varje enskild lärare att tyda på sitt sätt.

3. Teori

I följande del kommer jag att redogöra för de teorier som jag använt mig av i mitt arbete, och som sedan kommer stå som grund när jag ska analysera min undersökning.

Det finns många olika sätt att försöka hjälpa elever som har särskilda behov, vilket sätt man än väljer så får detta konsekvenser. Peder Haug, norsk professor i pedagogik, diskuterar begreppet integrering i sin bok. Hans definition av begreppet är att barn ska få bo hemma hos sina föräldrar och få gå i sin lokala skola samt få sin undervisning där. Men om man ska använda begreppet i diskussionen om elever som är i behov utav särskilt stöd omtolkas begreppet något. Haug har då valt att dela upp begreppet i två inriktningar, inkluderande och segregerande integrering (Haug 1998:19f).

3.1 Inkluderande integrering

Med detta menas att alla elever ska undervisas i sin egna klass, även de elever som har behov utav särskilt stöd. Haug kopplar detta till de demokratiska värden vi har i samhället och inom skolan, alla bör ha samma rätt till social rättvisa samt att få delta i undervisningen tillsammans

med sin klass. Han menar på att det är bäst för alla, både samhället och den enskilda individen, att man deltar tillsammans i samma samhällsgemenskap under skoltiden. På detta sätt läggs en positiv grund, som visar på att alla sorters människor ska kunna fungera tillsammans. Det bör därför läggas en stor vikt vid social träning samt på att utveckla gemenskapen. Lärarna måste därför acceptera att det finns skillnader mellan barnen och ge individuell anpassad undervisning till alla elever så de kan utvecklas efter sina förhållanden. Men det krävs då att alla lärare måste ha sådana kunskaper så att man kan undervisa alla barn. Först då blir skolan likvärdig inför alla elever (Haug 1998:21f).

3.2 Segregerande integrering

Vid segregering integrering försöker man hitta det undervisningssätt som fungerar bäst för det enskilda barnet som är i behov av särskilt stöd. Det kan vara allt ifrån att eleven går i sin vanliga klass men ibland får gå iväg för att få enskilda undervisningstimmar utanför klassrummet, till att gå i mindre grupper utanför klassen eller att hamna på särskolan. Vilken lösning som passar bäst till den enskilda eleven bestäms av professionella specialister inom ämnet men även barnets behov spelar en central roll. Det man vill uppnå genom en anpassad studiegång är att eleven genom den kompensatoriska behandlingen i största mån ska kunna anpassa sig till skolan men även samhället. Med en kompensatorisk lösning menar Haug att man ska ge eleven extra resurser så att man kan stärka de svaga sidorna hos eleven. Målet är dock att med hjälp av de extra resurser som sätts in, ska eleven få en chans att få rätt sorts förutsättningar för att klara av skolan och så småningom få komma tillbaka till sin gamla klass (Haug 1998:20f).

3.3 Inkluderande eller exkluderande arbetssätt

Ungefär samma tankegångar som Haug har om elever som är i behov utav särskilt stöd har även Brodin & Lindstrand. Men de talar då istället om det dilemma som finns med ett inkluderande eller exkluderande arbetssätt. Med inkluderande arbetssätt menar de att alla barn i så stor utsträckning som möjligt, ska ha rätt till samma utbildning som de jämnåriga klasskompisarna. En elevs svårigheter ska inte ligga hos individen utan på de möjligheter som finns för att kunna anpassa miljön och metodiken, detta kallas för normaliseringsprincipen. Det finns dock ett problem med detta arbetssätt, och det är att om man placerar en elev med särskilda behov i en klass där det inte finns någon annan elev som är i behov av detta stöd, finns det en risk för att denna elev kan känna sig utanför (Brodin & Lindstrand 2004:37ff).

Enligt Brodin & Lindstrand anses elever som går i vanliga klasser och är i behov utav särskilt stöd alltför ofta som en belastning. Lärarna menar på att de inte hinner med alla elever och att både eleven själv och de andra klasskamraterna skulle tjäna på att de elever som är i behov av särskilt stöd får gå i en mindre och mer anpassad klass. Detta kallas för ett exkluderande arbetssätt. Eleverna kan då få mer hjälp och stöd och arbeta i ett lugnare tempo. Men det är bra att alla olika sorters barn får lära sig av varandra menar Brodin & Lindstrand och därför bör det bara vara temporärt med en flytt från den ordinarie klassen till en specialklass. För att få chans att utvecklas optimalt bör man återföras till sin ordinarie klass så snart det är möjligt. Men det finns även kritik mot att elever ska gå i specialklasser. Brodin & Lindstrand menar på att den kategorisering och segregering eleven utsätts för när den plockas ur sin vanliga klass och får börja i en specialklass, kan leda till att eleven blir utstöt och utsatt för mobbing eller angrepp ifrån andra elever på skolan (Brodin & Lindstrand 2004:37ff).

4. Metod

I denna del presenterar jag de två metoder jag har använt mig av i min undersökning samt vilka för- och nackdelar dessa kan ha. Jag kommer även att diskutera eventuella brister i mitt arbete samt hur jag tänkte kring mitt val av undersökningspersoner och skolor.

Jag har valt att göra en kvalitativ undersökning där jag kommer att studera två olika lärares sätt att undervisa elever som har diagnosen dyslexi, i helklass. Lärarna arbetar på olika skolor, skola A och skola B, som ligger i samma kommun. I min studie kommer jag att koncentrera mig på deltagande observationer av de två svensklärarna, men jag kommer även att titta på eleverna, allra helst de elever som har diagnosen dyslexi, i de klasser som lärarna undervisar i. För att kunna förstå tanken bakom hur lärarna väljer att undervisa sina dyslexielever har jag dessutom kompletterat observationerna med en intervju av de båda lärarna.

4.1 Deltagande observation

I en deltagande observation kommer man mycket nära inpå de människor som man studerar, och som observatör är man då med och deltar i den mån man kan tillsammans med

studiegruppen (deltagarna). Man får då en chans att uppleva deltagarnas vardag tillsammans med dem och se hur de agerar och uppför sig i de situationer som uppstår. Som observatör ger man sig även in i samtal med deltagarna och kan på så sätt få en förståelse för hur de tolkar händelser som man just observerat. Men man måste också kunna balansera mellan att vara bland människor och delta i deras möten med varandra, samtidigt som man är där för att studera och observera gruppen menar Katrine Fangen, Seniorforskare vid Oslo Universitet (Fangen 2005:7ff).

Även Hans Skjervheim, norsk filosof, menar på att det är viktigt att man som deltagande observatör engagerar sig i de människor som man studerar, och ser till att delta men även föra samtal med deltagarna. Detta måste man göra för att kunna få fram trovärdig data enligt Skjervheim, för om man bara sitter och tittar på deltagarna kan detta få en negativ inverkan och göra så att de känner sig iakttagna och stressade av situationen. Som observatör kan man genom sin närvaro påverka situationer på många olika sätt och idealet är att man kan smyga så naturligt som möjligt in i sammanhanget (Fangen 2005:31). När jag gjorde mina observationer var jag noga med att presentera mig själv i varje klass och berätta vad jag gjorde där. Men jag utelämnade den fakta om att jag var där för att titta specifikt på hur läraren undervisade elever med dyslexi. Jag ville inte att några elever skulle känna sig utpekade eller mer iakttagen än någon annan, eftersom jag tror att dessa elever då inte hade kunnat slappna av och vara sig själva. Om jag hade berättat för klasserna att jag var ute för att specifikt titta på elever med dyslexi skulle min studie inte kunna genomföras. Dessa elever har det ofta tufft som det är i skolan och om de då skulle få en extra press på sig genom att jag sitter och observerar dem, skulle jag riskera att de kanske inte kan jobba alls på lektionerna eller att de stannar hemma under de dagar jag är där. Jag diskuterade även detta utelämnande av information med lärarna som jag skulle följa under studiens gång och de höll med i mitt resonemang. Men om jag däremot hade gjort en studie som bara varit inriktad på hur elever med dyslexi arbetar hade läget sett annorlunda ut. Jag hade då behövt koncentrera mig mer på dyslexieleverna och haft fler nära dialoger med dem. Det hade då inte gått att undanhålla informationen om att jag var ute för att titta specifikt på de eleverna. Men eftersom mitt syfte med denna studie inte är att ta reda på hur dyslektiker arbetar under lektionerna, utan är inriktat på hur lärare arbetar med dyslektiker ansåg jag att jag kunde utelämna denna fakta. Fokus ligger på läraren som individ och inte på de enskilda eleverna, därför så berättade jag bara att jag var där för att se hur lärarna undervisar och arbetar under lektionerna.

Jag ville inte heller vara någon som satt i ett hörn och tittade på eleverna, eftersom deltagande observation inte går ut på detta, därför var jag runt och pratade med eleverna och lät de berätta om vad de gjorde på lektionerna. Jag försökte komma in på ett smidigt sätt och samtalade mycket med eleverna och jag hjälpte dem även när de fastnat med sina uppgifter. Men jag bibehöll alltid mitt iakttagande öga medan jag gick runt i klassrummet. Vid mina observationer visste jag redan vilka elever som hade dyslexi och därför såg jag till att försöka iaktta dessa extra mycket, men jag var noga med att inte göra detta för uppenbart.

Anledningen till att jag tittade på alla elever i klassrummet och inte bara på de elever som har dyslexi var för att jag ville se om lärarens arbetssätt skilde sig något åt mellan eleverna. Jag ville inte göra en för snäv deltagande observation och riskera att missa någon intressant aspekt.

Fördelar med en deltagande observation är enligt Fangen att med de direkta erfarenheter som man som observatör får genom denna metod, kan bidra till att förbättra förståelsen av den situation som deltagarna befinner sig i men även förbättra ens egen tolkning av fältet. Observatörens intryck och känslor spelar då en viktig roll, många intryck kan vara svåra att få ner i ord men kan istället vidga synfältet och bidra till att man får ett helt annat djup i de fält man studerar. Genom att använda denna metod kan man hitta mindre uppenbara sidor av forskningsfältet som är betydligt svårare att fånga vid en intervjusituation, som är en mer konstruerad situation menar Fangen (Fangen 2005:32). Om jag bara skulle gjort intervjuer med olika lärare skulle jag ha missat det praktiska momentet att faktiskt få se hur det går till i verkligheten. Även om jag genom intervjuerna får information om de olika arbetssätt och hjälpmedel som finns så är det inte alltid det fungerar precis som man har tänkt sig i verkligheten. Men genom att vara med i verksamheten och se lärarna använda sig av de olika sätten som finns att arbeta på så fick jag även se olika problem som uppstod. Genom att redan nu möta och uppmärksamma de problem som finns så hoppas jag att de erfarenheter jag fått genom denna studie ska göra mig mer förberedd på att kunna hjälpa mina kommande elever i deras utveckling.

Deltagande observation används ofta i en kombination med andra metoder t.ex. kvalitativa intervjuer, och detta kallas för triangulering. Vid en sådan kombination får man in olika typer av data. Dels så kan man fråga om saker som man sett men man kan också jämföra det intervjupersonen säger med vad man har sett. Man kan inte ta för givet att det människor säger att de gör, är det de faktiskt gör (Fangen 2005:187ff). Jag tycker att denna triangulering

bidrog till en större bred och djup i min studie. För om jag bara hade observerat skulle jag gått miste om att höra hur läraren resonerade kring sin undervisning. Och om jag istället bara hade valt att intervjua lärare skulle jag missa att få se hur det faktiskt går till på lektionerna. Men genom att kombinera dessa två metoder tycker jag att jag fick en heltäckande bild över hur man som lärare kan arbeta med barn som har dyslexi.

När man gör en studie försöker man bilda sig en egen förståelse inom området man undersöker, men för detta krävs det att man redan innan undersökningen har en förförståelse över området. Martin Heidegger, tysk filosof, menar på att förståelse är ett grundläggande mönster i människors tillvaro och förförståelse är något som vi inte kan befria oss ifrån. Förförståelsen kommer dock ändras genom studiens gång alltefter man tillägnar sig ny kunskap inom området. Man växlar alltså mellan förståelse och förförståelse, detta kallas för den hermeneutiska cirkeln menar Heidegger. För att kunna göra denna process mer medveten ska man redan innan man påbörjar sin studie fundera över vad man har för antaganden inom detta område och dessutom bör man läsa in sig på relevant litteratur (Fangen 2005:49). Jag försökte därför, innan jag gick ut och observerade på skolorna, att fundera över vad jag trodde att jag skulle se. Genom att göra detta samtidigt som jag läste litteratur som behandlade ämnet, började jag att bygga om min förförståelse inom ämnet. Utan denna förförståelse skulle jag haft mycket svårare att utskilja hur läraren arbetade med dyslektikerna i klassrummet.

4.2 Kvalitativ forskningsintervju

För att kunna få en djupare förståelse för hur lärarna tänker kring sina dyslexielever samt hur de använder sig av de hjälpmedel och metoder som finns, valde jag att avsluta mina deltagande observationer med en intervju av lärarna. Detta gjorde jag för att kunna följa upp de iakttagelser jag gjort men även för att få svar på några frågeställningar som jag inte hade kunnat göra observationer på utan som mer bygger på lärarnas tankar och bedömningar. Steinar Kvale, professor i pedagogisk psykologi & Svend Brinkmann, professor vid Aalborg universitet med inriktning mot psykologi och kvalitativ metod, tar i sin bok upp olika former av intervjuer, och en utav dem är den kvalitativa forskningsintervjun. Anledningen till att jag valde forskningsintervjun är för att den har som uppgift att försöka att förstå världen utifrån den intervjuade personens synvinkel. Genom intervjun kan man få en djupare förståelse för en

persons erfarenheter och deras sätt att uppfatta ett fenomen (Kvale & Brinkmann 2009:17f). Detta stämde bra in på vad jag ville få mer kunskap inom, därför föll sig valet över vilken intervju jag skulle göra ganska naturligt.

Den som gör intervjun, dvs. intervjuaren, måste omsorgsfullt välja ut sina frågor och fundera över vad man vill ha ut av intervjun. Personen måste även vara lyhörd i sitt lyssnande och fokusera på samspelet med den andre personen som blir intervjuad och kritiskt följa upp de svar denna person ger (Kvale & Brinkmann 2009:39ff). Intervjuerna genomfördes i skolorna lärarna arbetar i, vilket var ett strategiskt val av mig eftersom jag ville att intervjupersonerna skulle känna sig bekväma. Båda intervjuerna kom att utvecklas till ett avspänt samtal med en öppen dialog mellan mig och intervjupersonerna. Detta tror jag berodde på att jag använde mig av öppna frågor i mina intervjuer. För att lärarna skulle våga svara ärligt på de frågor jag ställde lovade jag att säkra deras anonymitet i mitt arbete. Därför kommer jag inte att redovisa intervjupersonernas namn, vilken kommun jag gjort min studie i och inte heller vad skolorna som lärarna arbetar på heter.

4.3 Metoddiskussion

Deltagande observationer under en kortare period är en metod som passar bra för min studie eftersom mitt mål med uppsatsen är att se hur man på olika sätt kan arbeta med dyslexi. Men om jag istället hade haft som mål att kartlägga vilket arbetssätt eller hjälpmedel som är mest givande att använda sig av när man arbetar med dyslektiker, hade denna metod inte fungerat. Anledningen till detta är att jag helt enkelt inte hade hunnit testa om mina teorier om vilket arbetssätt eller hjälpmedel som fungerar bäst verkligen stämde med de observationer jag gjort. Jag hade då behövt observera under en mycket längre tidsperiod och analyserat elevernas arbeten för att se om det skett någon utveckling vid användandet av hjälpmedlen och arbetssätten (Fangen 2005:108ff).

När man genomför en observationsstudie måste man vara klar över vilket syfte observationerna ska ha. En huvudregel är att först avgränsa vad det är man ska titta på och sedan använda sig av generella frågor som genom observationerna kan bli besvarade. Något man ska se upp för är att gå in med en för snäv frågeställning, för på så sätt kan man missa relevanta synvinklar i observationerna (Fangen 2005:40f). Efter att ha läst om hur en deltagande observation går till gjorde jag ett observationsschema, där jag hade flera olika

frågeställningar som jag sedan utgick ifrån vid mina observationer. Vid observationerna försökte jag gå runt mycket och samtala med eleverna, men jag tog mig även tid att ibland sätta mig ner och anteckna det viktigaste av det jag iakttagit, så kallade stickord. När man observerar en grupp är det enligt Idar Magne Holme, mag.art. i statsvetenskap och Bernt Krohn Solvang, ansvarig undervisande lärare i samhällsvetenskaplig metod vid Adger distrikthögskola, inte bra att ständigt påminna deltagarna om att man är där för att observera genom att hela tiden sitta och anteckna. Det är bättre att endast göra kortare anteckningar ibland och senare göra fältanteckningar utifrån stödorden (Holme & Solvang 1997:116f). I slutet av dagen, efter att jag kommit hem från skolorna, skrev jag ner alla reaktioner och tankar som jag hade upplevt under dagen men inte haft tid att anteckna. På så sätt kan jag ha glömt bort en del utav mina tankar som bildats under dagen. Men om jag bara skulle sitta och skriva om mina iakttagelser och tankar som uppstått kring de lektioner jag var med på, skulle jag gå miste om att prata med eleverna och delta under lektionerna.

Eftersom intervjuerna inte var min huvudsakliga metod i denna studie, valde jag att inte spela in dem eftersom jag då måste göra tidsödande transkriberingar av samtalen. Eftersom jag måste dokumentera mina intervjuer på något sätt, valde jag att skriva korta stödanteckningar under intervjuerna och lita på att jag kom ihåg vad intervjupersonerna sagt. Genom att intervjuaren lyssnar aktivt och försöker komma ihåg det viktigaste av intervjun bildas det som ett filter mellan intervjupersonen och intervjuaren. I filtret bevaras det som är mest väsentligt för undersökningens ämne och syfte (Kvale & Brinkmann 2009:194f). När jag kom hem från intervjuerna skrev jag med hjälp av stödanteckningarna ner det jag kom ihåg från samtalen. Jag är medveten om att jag på detta sätt säkert missade att få med allt som intervjupersonen pratade om, men eftersom jag gjorde korta anteckningar under intervjun fick jag ändå med mycket utav det vi pratade om. Under en intervju kan man komma in på sidospår och allt som sägs är inte relevant för studien så därför behövde jag inte komma ihåg allt som intervjupersonen sa. Jag litade på att det mest väsentliga i intervjuerna bevarades i det filtret som Kvale & Brinkmann pratar om. Eftersom jag sparade mycket tid på att inte behöva transkribera intervjuer, hade jag tid över till att gå igenom och skriva rent mina anteckningar ifrån observationstillfällena. Alla dessa anteckningar är sparade i min ägo.

Jag är medveten om att jag under mina deltagande observationer samt under intervjun har tolkat det material jag fått fram på mitt sätt. Det är även möjligt att jag under mina observationer kan ha missat någon undervisningsstrategi som lärarna använder sig av när de

undervisar dyslexieleverna. Men eftersom studien inte går ut på att kartlägga exakt hur lärarna arbetar, utan mer går ut på att finna inspiration och tips till hur man kan gå tillväga, anser jag att detta faktum inte kommer att ha alltför stor inverkan på studien. Jag är även medveten om att jag genom min närvaro kan ha påverkat både lärarna men också eleverna i de klasser som jag gjorde mina deltagande observationer i. Eleverna kanske inte alltid vågade vara sig själva i klassrummet när jag var där, eller så kanske några spelade över för att jag verkligen skulle lägga märke till dem. Lärarna i sin tur kanske ansträngde sig extra mycket för dyslektikerna när jag var närvarande i klassrummet. Dessa faktorer kan bidra till att de resultat som jag kommit fram till inte stämmer helt överens med verkligheten.

4.4 Urval

Vid urval i en studie med deltagande observation använder man sig oftast inte av någon fast procedur för att göra olika val i början av studien. Oftast låter man val av ort, enhet och informanter etc. falla sig mer naturligt allteftersom man läser in sig på det området man ska studera. När man sedan har begränsat sin studie måste man göra selektiva val över vad man vill observera. Det är då också viktigt att väga in hur mycket tid man har att förfoga över (Fangen 2005:54f). I många fall, vilket inkluderar min studie, finns det inte förutsättningar för att kunna göra långvariga fältarbeten. Om man har en viss tidsfrist på sig är det viktigt att ha ett avgränsat tema så att ett kortvarigt fältarbete kan ge tillräckligt med data till studien. En fördel med en liten observation är att man kan bearbeta alla intrycken man får under perioden mycket grundligare, än vad man har möjlighet att göra vid mer omfattande observationer. Nackdelar med en kortare studie är att man inte hinner testa om ens tolkningar håller måttet och pekar mot samma håll (Fangen 2005:114ff). När jag skulle göra mitt val över vilka skolor jag tänkte tillfråga om att få göra en deltagande observation på, spelade tiden en stor roll. Eftersom jag bara hade ett visst antal veckor på mig att skriva uppsatsen på så skulle jag inte hinna observera alltför många olika lärare. Men det som jag i första hand tänkte på när jag funderade över antalet lärare som jag skulle ha med i studien, var att jag ville hinna fokusera ordentligt på de skolor och lärare som jag besökte. Jag ville gå in på djupet i hur dessa lärare undervisar elever med dyslexi, samt göra tillräckligt många deltagande observationer för att få en ordentlig uppfattning av lärarnas olika undervisningsstrategier. Efter noga överväganden och mycket tidsplanering så kom jag underfund med att två lärare skulle vara lagom att hinna med att observera. Förutsättningsvis, att jag kunde hitta två svensklärare som har mycket svenskundervisning samt ett flertal elever som har diagnosen dyslexi i deras klasser.

På många skolor arbetar lärare som undervisar i samma ämnen tät ihop, därför bestämde jag mig för att göra observationerna på två olika skolor. För att spara tid beslutade jag mig för att använda min VFU-skola (Verksamhetsförlagd utbildning) och min handledare som en utav deltagarna i min uppsats. Eftersom jag har haft praktik på denna skola tidigare visste jag att min handledare har många svensklektioner där det finns ett flertal elever som har dyslexi i de klasser hon undervisar. Dessutom vet jag på ett ungefär hur hon arbetar, och det har underlättat mycket för mig. Om jag hade valt att göra mina observationer på två skolor som jag aldrig varit i förut, skulle det ta lång tid att komma in i skolornas samt lärarnas arbetssätt, och jag skulle behöva använda mycket mer tid till observationerna, och det skulle jag inte hinna med. Ett problem som dock kan finnas med att jag valt att ta med lärare A i min studie, kan vara att jag ibland har blivit för partisk och inte förhåller mig helt professionellt till mitt material, eftersom jag sedan tidigare känner lärare A väl.

Den andra skolan jag var och observerade i valde jag på grund av att jag fick höra att det är många barn med dyslexi som går där. Valet av denna skola blev därför något som föll sig naturligt under studiens gång. Jag kontaktade rektorn i denna skola och berättade om studien jag skulle göra och hon i sin tur frågade svensklärarna om någon ville ta emot mig. En manlig svensklärare på denna skola tyckte det lät intressant och kontaktade mig. Han har många undervisningstimmar med svenska och ett flertal elever som har dyslexi i de klasser han undervisar i, därför passade denna skola bra för mig att bedriva min studie i.

Under studiens gång gjorde jag bara två intervjuer och anledningen till att jag inte gjorde fler var för att syftet med intervjuerna endast var för att komplettera och fördjupa mina observationer som jag gjort utav lärarna. Därför kändes det inte aktuellt att göra fler intervjuer med andra svensklärare på skolorna.

5. Undersökning

Här nedan kommer jag i separata delar att redogöra för de två olika skolorna jag varit i. Eftersom jag använt mig av två olika metoder, deltagande observation och intervju av lärarna har jag blandat dessa två i undersökningen. Men jag har dock varit noggrann med att märka ut

om det jag skriver om kommer från ett observationstillfälle eller intervjun. Jag har även valt att dela upp min redovisning av skola A och skola B för att det ska bli mer tydligt om vilken skola och vilka elever jag skriver om.

5.1 Skola A

Skola A är en F-9 skola som är belägen på landsbygden, centralt i ett litet villakvarter och har ca 350 elever. Omgivningarna har en mycket naturrik miljö, stora åker- och skogsmarker breder ut sig runtomkring villakvarteret där skolan ligger, och en rullstensås korsar landskapet alldeles intill skola. När man åker till skolan kan man se både hästar, kor och får gå runt och beta på dessa marker. Skolan har till synes en bra gemenskap och eleverna verkar trivas. Stämningen är god och det är relativt lugnt i skolans korridorer.

Läraren i denna skola, som jag följt under fem dagar och valt att kalla för lärare A, är en kvinna i 30-årsåldern. Hon har arbetat som lärare i sex år och undervisar i ämnena svenska och franska. Mina deltagande observationer av läraren och de elever hon undervisar genomförde jag i tre olika klasser, 7A, 8B och 9B under deras svensklektioner. I 7A finns det inga elever som har diagnosen dyslexi, så där koncentrerade jag mig på att försöka utröna hur lärare A undervisar i klasser där det inte finns några dyslektiker. I 8B går det två elever som har diagnosen dyslexi, båda är pojkar. Den ena utav dem har en svårare form av dyslexi, lärare A berättade att när han kom upp till högstadiet i sjuan och hon började undervisa honom, kunde han knappt läsa eller skriva. I klass 9B finns det även där två elever som har dyslexi, en pojke och en flicka. Lärare A har alltid hand om dyslektikerna själv under lektionerna, det finns aldrig någon specialpedagog med och eleverna får inte heller någon specialundervisning utanför klassrummet under dessa lektioner.

5.1.1 Arbetssätt

I klassrummet är lärare A noga med att det ska vara arbetsro på lektionerna, och när jag pratade med eleverna verkade alla vara samstämmiga om att de tycker om att det är lugnt i klassrummet på As lektioner. Detta var något som även dyslektikerna värdesatte, en elev i 8B med dyslexi berättade att han inte kan jobba om det inte är lugnt och relativt tyst i rummet. Under de resterande svenska lektionerna som jag var med i klassen tittade jag alltid lite extra noga på hur denna elev betedde sig när det blev pratigt i klassrummet. Så fort några elever

började prata lite och samtalet varade i mer än några meningar så tittade pojken upp och visade intresse för detta. Det spelade ingen roll vilka personer det var som började prata eller hur långt ifrån pojken de satt. Utan så fort några började prata tappade han koncentrationen. Lärare A var oftast ganska snabb med att bryta samtal under lektionerna men om samtalen handlade om uppgiften de gjorde på lektionen fick de prata vidare, fast i en lägre samtalston. Efter att pojken gjort ett avbrott med sin uppgift tog det oftast lång tid för honom att komma igång igen. Han satt och tittade på dataskärmen som han hade framför sig och såg koncentrerad ut och efter en stund kunde han börja skriva igen. Men så fort några började prata riktades pojkens koncentration dit och sedan började det om igen med att han satt och tittade på sin skärm. Om lärare A uppmärksammat att han slutat arbeta och lyssnade på andra konversationer gick hon dit och pratade med honom. Och när hon stod vid hans sida tog det alltid kortare tid innan han började skriva igen. När jag vid ett senare tillfälle på en lektion pratade med pojken passade jag på att fråga om det var svårt att komma igång att skriva. Han sa då att varje gång han har avbrutit sin skrivning så måste han läsa om den meningen han precis har skrivit. Sedan måste han försöka komma ihåg vad det var han skulle skriva närmast och sen kunde han börja skriva igen. Efter en del iakttagande av pojken märkte jag att varje gång lärare A hjälpte honom efter ett avbrott läste hon upp den sista meningen han skrivit högt för honom. Detta verkade spara in en hel del tid för pojken.

På lektionerna upplevde jag det som om lärare A är extra mån om de elever som har det tufft i skolan, hon försökte hela tiden få dyslektikerna att jobba och komma vidare om de fastnade. När jag senare i intervjun tog upp hennes arbetssätt samtalade vi om hur hon gjorde för att hela tiden vidareutveckla och stödja eleverna. Lärare A menade på att det tar tid innan man kan hitta ett arbetssätt som fungerar och oftast måste man växla sitt sätt att undervisa på eftersom olika arbetsområden och personer kräver olika sorters arbetssätt. Lärare A märkte ganska fort att det just med dyslektiker inte gick att arbeta på samma sätt som med resten av klassen. De elever som hade diagnosen dyslexi kunde inte tillgodogöra sig samma kunskaper som de andra i klassen. Hon kände då en frustration över att inte kunna nå fram till dyslektikerna och bestämde sig för att hon måste göra något åt problemet. Eftersom hon inte visste hur hon skulle hjälpa eleverna började då lärare A läsa böcker, artiklar och leta efter tips på nätet hur man kunde underlätta undervisningen och inläringen för elever med dyslexi. Hon var tvungen att hitta andra sätt för att hjälpa dyslektikerna och det var då hon började använda sig av olika hjälpmedel.

När lärare A planerar sina lektioner gör hon alltid samma arbetsuppgifter till hela klassen, även dyslektikerna ska genomföra dessa. Men om hon märker att de kommer få svårt att hinna klart uppgiften kortar hon i många fall ner den. Det kan t.ex. vara så att hon kan plocka bort en del i uppgiften för dem eller att de inte behöver skriva lika mycket som de andra eleverna. Lärare A ställer inte heller samma krav på dyslektikerna som hon gör på resten av klassen, men de måste dock producera något. Dessa elever har ofta problem att stava och kunna formulera sig men även om de skriver på ett mindre avancerat sätt måste de ändå skriva något menade lärare A. För även om de har svårt med att läsa och skriva får inte dyslexin bli en bortförklaring till att man inte kan. Alla kan bara man vill, försöker och tränar menar lärare A. Under de dagarna jag gjorde mina deltagande observationer på fick klass 9B tillbaka ett arbete, röda tråden, som de gjort tidigare under hösten. I det arbetet skulle det ingå tre olika delar, en intervju, en faktatext samt en berättelse som skulle ha samma tema. Dyslektikerna hade då bara behövt göra två av dessa delar. Lärare A berättade att de inte hunnit klart om de behövt göra alla tre delar så därför var det nödvändigt att korta ner arbetet. När jag sedan pratade med de två dyslektikerna i klassen tyckte både att det var skönt att de slapp göra en av delarna på arbetet. De menade på att de aldrig hade hunnit göra klart arbetet annars.

Varje termin läser varje årskurs en till två böcker gemensamt och då får dyslektikerna alltid både boken och en mp3 med boken inlagd i. För att spara tid åt dyslektikerna och för att de ska komma igång redan från första lektionen är det lärare A som själv lånar och lägger in ljudfilerna på mp3 åt eleverna. På så sätt blir inte ljudböckerna någon belastning för dyslektikerna menar lärare A, de behöver inte själva krångla med att få in boken på mp3 utan kan börja lyssna på boken direkt. Dessutom kan de om de vill läsa med i boken samtidigt som de lyssnar. Vid mina observationstillfällen var det en klass som läste böcker och dyslektikerna hade mp3-spelare som de satt och lyssnade på. På en lektion precis innan eleverna skulle börja läsa i sina böcker var det en kille som satt bredvid en utav dyslektikerna som sa:

"Fan vad fuskigt att du får lyssna på boken, det vill jag också göra. Jag pallar inte att läsa hela tiden".

Pojken med dyslexi flinade bara lite och log sedan åt killen medan han satte in lurarna i öronen och började lyssna. Killen som sa detta till dyslektikern lät skämtsamt och såg glad ut samtidigt som stämningen emellan dem kändes bra. Medan dyslektikern satt och lyssnade på boken passade jag på att prata lite den andra killen om hur han tyckte det var att läsa böcker. Vi kom in på att vissa elever lyssnade på böcker istället för att läsa dem. Killen berättade för mig att hans kompis som han tidigare pratade med om ljudboken har dyslexi och då får man

sådan hjälp. Detta verkade vara helt naturligt för honom och jag hörde ingen annan i klassen som pratade om dessa ljudböcker, utan detta verkade vara helt accepterat. Under lektionen passade jag även på att prata med dyslektikerna om ljudböcker, de var enade om att det var mycket bättre att få lyssna på en bok än att behöva läsa den. En utav dyslektikerna menade på att han antligen förstod vad som hände i boken och kunde nu oftast få ihop hela handlingen, från början till slut, och detta hade han aldrig lyckats med tidigare när han varit tvungen att läsa långa böcker.

När eleverna ska göra lästester låter lärare A alltid dyslektikerna lyssna på texten istället för att de själva ska behöva läsa den. Detta har gett mycket bättre resultat menar lärare A. Trots att det enligt lärare A krävs mycket tid och engagemang att ordna med mp3 och muntliga lästester tycker hon ändå att det är värt jobbet. Hon har märkt att hennes arbete kring dyslexieleverna har gett bättre resultat och att det ger mer i längden och det är det viktigaste enligt lärare A. Något annat som gett bra resultat är användningen av de bärbara datorerna, dyslektikerna ska alltid ha med sig sina bärbara dator på svensklektionerna. Anledningen till detta är enligt lärare A att eleverna får mer text skriven och dessutom får de ett bra stöd av de hjälpprogram som är installerade. De behöver inte tänka på stavningen utan det kan datorn hjälpa dem med. Sammanlagt under alla de svenska lektionerna jag var med på hade nästan alla dyslektikerna alltid med sig datorn. I 8b, där det finns två dyslektiker, har den ena killen alltid med sig datorn. Han har arbetat med den ända sen åk 7 och har nu blivit duktig på att använda den ansåg lärare A. Den andra eleven har nyligen fått sin diagnos och har därför inte hunnit gå klart de datakurser där man får lära sig att använda alla stödprogram. Han använde därför datorn mer sparsamt än den andra killen på lektionerna, men målet för honom är att han ska börja använda den mer.

I åk 9 är det också två elever som har dyslexi, den ena som är en kille är även han väldigt duktig på att använda datorn. Den andra eleven som är en tjej hade däremot inte alltid med sig datorn. Hon var dock borta ett flertal gånger under de dagar jag var där och observerade och därför hann jag aldrig prata med henne om detta.

När lärare A ska introducera ett nytt arbetsområde börjar hon alltid med att dela ut anvisningarna på vad eleverna ska göra på papper. Sedan går hon igenom uppgiften steg för steg och förklarar för eleverna vad det är de ska göra. Under mina observationspass fick jag vara med när lärare A introducerade ett nytt arbetsområde för en klass. Hon gick muntligt igenom uppgiften först och läste sedan upp för klassen vad det stod för anvisningarna på det

papper de fått. Detta gör hon bara för att alla ska få en chans att få veta vad som står på pappret, hon tänker då speciellt på dyslektikerna som kan ha svårt att läsa ett helt papper med en massa text på. Sedan när eleverna fick börja med uppgiften gick hon till dyslektikerna ganska omgående och hörde med dem om de förstått uppgiften och vad de skulle göra. Hon lät dem sedan sitta ett tag för att sedan återkomma till dem igen för att se om de kommit igång med uppgiften. Även om det är mycket frågor vid ett nytt arbetsområde och många elever som behövde hjälp glömde hon aldrig bort dyslektikerna utan hon gick till dem med jämna mellanrum under hela lektionen. När arbetet sedan fortskred under de andra lektionerna jag var på fortsatte hon att titta till dyslektikerna då och då. Detta gjorde hon även i andra klasser där det finns elever som har dyslexi. Något generellt för dessa elever oavsett vilken årskurs de gick i var att de ibland fastnade och hade svårt att komma vidare. En kille i 8B skulle förklara hur det är att vara tonåring. Han fastnade på de negativa sidorna med att vara tonåring och hade dessutom svårt att kunna förklara vad han menade. Lärare A skrev då ner några frågor till honom och på så sätt fick hon honom att komma vidare i texten. Senare under intervjun visade det sig att hon ibland brukar ge dyslexieleverna några frågor som de kan svara på för att komma vidare. På så sätt kan hon hjälpa dem att arbeta vidare med texten utan att gå in och ta över texten för mycket. Hon betonade även under intervjun att det är viktigt att hålla på reglerna man satt upp, man ska inte slippa undan bara för att man tycker något är svårt eller jobbigt. Det enda sättet att kunna bli bättre och utvecklas trots sin dyslexi är att träna, träna och träna, det ger resultat menar lärare A. Det krävs dock mycket tid för att hjälpa dyslektikerna, lärare A sa att hon är medveten om att hon ägnar mer tid åt dem än åt resten av klassen. Det är svårt att hitta en balans och hinna med alla, men oftast brukar de flesta eleverna ha lätt att komma igång med ett nytt arbete och då finns det tid över för att hjälpa dyslektikerna lite extra menade hon.

Under de lektioner som jag var med på hörde jag peppande samt uppmuntrande kommentarer från lärare A och när jag under intervjun frågade henne om hur hon försöker stötta elever med dyslexi var det just ordet peppning som kom upp. Lärare A menar på att det är jätteviktigt att peppa eleverna, speciellt dyslektikerna eftersom de oftast har det extra svårt. Eleverna måste själva vilja annars går det inte att hjälpa dem, hur mycket man än försöker menar lärare A. Hon berättade även att hon brukar ge mycket exempel till dyslektikerna och att hon ibland berättade om andra dyslektiker hon haft som har klarat svenskan och nått målen. Lärare A påpekade även att hon brukar försöka gå försiktigt fram med dyslektikerna och tänka på att försöka vara snäll men ändå bestämd. Tyvärr fungerar inte denna taktik med vissa elever,

istället har hon då blivit arg och diskuterat om vikten av att plugga med eleverna och att de inte bara kan ge upp. Ibland måste man bli arg menar lärare A, så länge man känner av att det är rätt läge kan denna diskussion göra så att eleven sätter fart igen.

5.1.2 Lärarens utbildning

Lärare A har ingen utbildning om dyslexi med sig i botten från sin lärarutbildning. Det var först när hon kom ut i arbetslivet som hon möttes av den problematik som finns inom skolans värld, dvs. hur man ska kunna nå fram till alla barn och hjälpa dem att utvecklas. Hon kände en okunskap hos sig själv och hur hon skulle arbeta med barn som har diagnosen dyslexi. Detta ledde till att lärare A själv tog initiativet till att fördjupa sig inom ämnet, hon läste olika böcker och artiklar som handlade om dyslexi och hur man kan arbeta med dyslektiker och deras utveckling. För två år sedan, 2007, var hon även på dysleximässan. Det är en mässa som Dyslexiförbundet FMLS (Funktionshindrade med läs- och skrivsvårigheter) genomför tillsammans med Skolverket, där gick lärare A på föreläsningar och samlade på sig information och tips ifrån utställarna. Genom att läsa mycket och samla på sig information om dyslexi tycker A att hon blivit mer medveten om sitt sätt att undervisa elever med dyslexi.

Det mesta av den kunskap som lärare A har om dyslexi har hon inskaffat sig på egen hand. Hon påpekade att det är viktigt att ha en egen motivation för att lära sig nya saker och ständigt vilja utvecklas som lärare. Både när jag gjorde intervjun och var med lärare A i klassrummet märktes det att hon har mycket kunskaper inom ämnet dyslexi. Hon är påläst och insatt i de olika hjälpmedel som finns för dyslektiker. För att kunna hjälpa dyslektikerna med att använda sig utav hjälpmedel har hon även gått en kurs som kommunen anordnade i skolans bibliotek. Där fick hon lära sig grunderna i olika dataprogram som hon sedan suttit med själv och utforskat och på så sätt vidgat sina kunskaper om användningen av programmen. Lärare A och de andra svensklärarna på skola A har även varit på ett studiebesök på en skola som särskilt inriktat sig på barn med dyslexi. De fick då vara med i verksamheten under en dag och se hur de arbetar med dyslektikerna där. Detta gav lärare A både inspiration och tips som hon har använt sig av i sin undervisning.

5.1.3 Hjälpmedel

I skola A har lärarna under de senaste åren arbetat för att förbättra arbetsvillkoren för dyslektikerna. Det är då framförallt svensklärarna på skolan som arbetat med denna förbättring menar lärare A. De märkte tydligt att dyslektikerna hade det svårt i skolan, de eleverna presterade inte så mycket och låg ständigt efter kamraterna i de teoretiska ämnena. Lärare A uppgav under intervjun att hon kände en enorm frustration kring att inte kunna få eleverna att hänga med i undervisningen. Det var då hon bestämde sig för att hitta alternativt arbetssätt för dyslektikerna för att få med dem i undervisningen.

Hon började med, tillsammans med de andra svensklärarna på skolan, att först ta itu med läsningen. Det uppstod ofta problem när klassen skulle läsa böcker, dyslektikerna läste långsamt och hade ofta svårt att komma ihåg vad de läst menade lärare A. Detta ledde till att de i många fall inte klarade av de moment i undervisningen som innebar att eleverna skulle träna sin läsförståelse. Under intervjun berättade lärare A att de då började titta efter alternativa vägar för att dyslektikerna inte skulle tappa motivationen totalt men även så att de skulle kunna hänga med i samma takt som sina klasskamrater. De började därför låta dyslektikerna lyssna på de böcker som klassen skulle läsa gemensamt i daisyspelare. Eleverna fick i och med detta en chans att tillgodogöra sig samma bok som resten av klassen. Trots att dyslektikerna på detta sätt ”läste” ut böckerna, något de aldrig brukar göra, samt fick bättre resultat på de skrivarbeten de skulle göra kring böckerna var det inte många som ville fortsätta lyssna på böckerna. Lärare A trodde att detta bara var en inkörningsperiod, de var ovana på att lyssna på böcker och det kanske kändes pinsamt att ha dessa spelare istället för en bok som resten av klassen hade. Trots detta fortsatte hon med daisy-spelarna och peppade eleverna till att använda dem. Med tiden märkte lärare A och hennes kollegor att dessa daisy-spelare var klumpiga för eleverna att gå och bära på fram och tillbaka till skolan flera dagar i veckan. Många elever lät bli att ta hem dem och lyssna på efter skolan och detta måste de göra om de skulle hinna lyssna klart. Lärarna började därför leta efter alternativa sätt att lyssna på böckerna på. Valet föll på mp3 ljudböcker. Spelarna är lätta och smidiga att bära med sig men man kan dock inte ställa in lästakt på dem. Lärare A berättade att de ändå bestämde sig för att göra ett försök med mp3 ljudböcker. Men då kom nästa problem. Mp3-spelare kan man inte låna från biblioteken som man kan med daisy-spelare och därför behövde skolan köpa in mp3- spelare. Lärarna ansökte om medel för att kunna köpa in spelarna men fick avslag. Lärare A och hennes kollegor beslöt sig då för att använda en del av de pengar svenskämnet

får till varje termin. Enligt lärare A har mp3-spelarna fungerat mycket bättre än daisy-spelarna. De är smidigare att ta med sig och lättare att använda.

Lättlästa böcker är något annat svensklärarna i skola A använder sig mycket utav. Eftersom elever med dyslexi alltid får lyssna på böckerna klassen ska läsa får de ingen lästräning. Därför ska de elever som har dyslexi alltid ha en pågående lättläst bok hemma som de ska läsa i varje kväll. Eftersom de i stort sett bara läser i dessa böcker hemma så såg jag aldrig någon dyslektiker läsa en lättläst bok.

Ett annat hjälpmedel som dyslektikerna på skola A har tillgång till är de bärbara datorerna som tidigare har nämnts. Skolan har satsat på att köpa in datorer som elever med dyslexi ska använda, de behöver i och med detta inte koncentrera sig på själva skrivningen i sig och motoriken som man behöver när man håller i en penna. Tack vare datorns hjälp blir det enligt lärare A ett moment mindre som dyslektikerna behöver kämpa med. Dessutom kan de använda sig av de program som finns installerade på datorn för att underlätta skrivandet menar lärare A. När eleverna skriver på datorn har de programmet Stava Rex på så att de kan få hjälp med stavning och böjning av ord. Men trots att dyslektikerna använder datorerna ofta på svensklektionerna behöver de ändå mycket hjälp. De har svårt med att formulera meningar och sätta ut punkter på rätt plats. Lärare A berättade under intervjun att hon alltid brukar be eleverna läsa sin text högt, för att de lättare ska förstå var punkterna passar in i texten. Hon nämnde även att det finns ett program, Talsyntes, som kan läsa upp den text eleven skrivit. Detta är ett program som hon inte använt sig av mycket tidigare, men hon har som mål att börja använda sig mer av det. Ett problem med detta är dock att det tar lång tid innan eleven lär sig hur ett program fungerar och måste därför hålla på med programmet en längre tid innan det kan fungera fullt ut.

När jag pratade med eleverna om datorerna visade det sig att alla dyslektiker på högstadiet har ett skåp utanför lärarrummet där deras dator ligger. Genom att de har en egen nyckel till sitt skåp är det enkelt för dem att hämta och lämna sina datorer. Under intervjun påpekade dock lärare A att eleverna ibland måste träna på att skriva för hand på svensklektionerna. Det är då inga längre texter de måste producera men som lärare A påpekade flera gånger under intervjun så måste en dyslektiker träna. Det är det enda sättet för en dyslektiker att kunna bli mer språkligt säker. Under mina deltagande observationer skulle klass 8 göra en kortare skrivuppgift för att senare få lättare med att kunna komma igång med den stora

huvuduppgiften. Alla skulle skriva för hand, och uppgiften gick ut på att eleverna under några minuter skulle skriva om puberteten på olika sätt. Först skulle man jämföra puberteten med något, sedan skulle man förklara vad puberteten var osv. Medan eleverna satt och skrev gick jag runt i klassrummet och tittade på deras texter. De två dyslektikerna i klassen fick inte ner så mycket text på pappret och det tog lång tid för dem att skriva sin text. Jag började prata med en av dyslektikerna och han menade på att det tar mycket längre tid för honom att skriva för hand än på dator. När han skriver förhand tycker han det är jobbigt att försöka komma ihåg hur orden stavas, på datorn får han hjälp med detta av de stödprogram som finns installerade.

5.1.4 Förväntningar och betygssättning

De förväntningar som lärare A har på sina dyslexielever är enligt henne själv relativt höga. Hon har i stort sett samma förväntningar på dem som hon har för resten av klassen. Lärare A har som mål att dyslektikerna ska utveckla sin egen förmåga med hjälp av de olika hjälpmedel som finns. Helst vill hon att eleverna utvecklas i en jämn och stigande takt och ständigt förbättrar sig även om det tar lång tid och det bara är små förändringar i taget som sker. Vid lästest får eleverna längre tid på sig men annars ska de klara av att göra arbetsuppgifterna på lika lång tid som resten av klassen. Hon motiverar detta svar med att hon inte kräver lika mycket av de elever som har dyslexi, och att de ibland får kortare uppgifter.

Anledningen till att hon har så pass höga krav på alla elever är enligt henne själv för att de så småningom ska börja leva sina egna liv. Då måste de kunna göra sig förstådda i samhället och kunna uttrycka sig i både tal och skrift menar lärare A. Mycket i samhället bygger på att man kan läsa och skriva, därför är det viktigt att eleverna får en grund att stå på. Lärare A menar på att man inte gör dyslektikerna en tjänst om man ställer för låga krav och låter dem slippa läsa och skriva. Eleverna ska kunna skriva en läsbar text på datorn med hjälp av de program som finns men de ska även kunna skriva förståligt för hand. Deras texter bör även enligt lärare A ha en bra meningsuppbyggnad och styckindelning samt att det finns en röd tråd i dem.

Vid betygssättning kan det vara lite krångligt enligt lärare A, de flesta dyslektiker får sällan ett betyg i svenska när de går i årskurs 8. Lärare A berättade även att många dyslektiker är mycket svaga när de kommer upp i högstadiet och några har inte ens fått diagnosen än. Detta försvårar ofta för eleven, de måste träna mycket på att läsa och skriva innan man ser något

resultat. Även om man kan se en stor utveckling hos eleven är det inte säkert att de når upp till en godkänd nivå ändå menar lärare A. I många fall brukar dyslektiker ligga precis på gränsen till ett godkänt betyg, men så fort de slutar träna vänder utvecklingskurvan neråt. Lärare A har enligt henne själv en närmare kontakt och dialog med elever som har dyslexi kring betygssättning än vad hon har med de andra eleverna i sina klasser. Vid betygssamtalen med dyslektikerna brukar lärare A alltid ha med sig nyproducerade och äldre texter som eleven skrivit. Detta gör hon för att visa på utvecklingen och de positiva dragen som finns i den nyproducerade texten, eleverna får på så sätt en tydligare bild över hur de ligger till i ämnet samt hur de har utvecklats under terminen. Även om inte eleven når upp till ett godkänt betyg brukar detta vara ett bra sätt att få dyslektikern att se sin egen utveckling på ett positivt sätt och uppmuntra eleven ytterligare till att fortsätta träna menar lärare A.

Under intervjun diskuterade vi även kring det faktum att man får bortse från vissa kriterier när man sätter betyg om en elev har ett handikapp. Detta är enligt lärare A ett dilemma, under åren har hon haft konflikter med föräldrar som har barn med dyslexi. Föräldrarna har menat på att hon borde kunna godkänna deras barn eftersom man faktiskt får bortse från vissa kriterier. Det har handlat om elever som inte kunnat läsa alls eller har skrivit för dåligt för att kunna få ett godkänt betyg. Lärare A har även varit i kontakt med Skolverket för att höra vad som menas med vissa kriterier, men de kunde inte svara på den frågan. Skolverket menade på att detta är en tolkningsfråga som varje lärare själv måste hitta sin ståndpunkt i. När lärare A ska sätta ett betyg på en elev som har dyslexi kan hon bortse från vissa mål som t.ex. stavning eller att kunna läsa en hel bok själv. Men man kan inte bortse från ett helt moment där eleven t.ex. inte kan läsa alls och har dålig läsförståelse menar lärare A.

5.2 Skola B

Skola B är en årskurs 4-9 skola som det går omkring 400 elever i. Skolan ligger i en tätort i Stockholms län och är omgiven av både villa och bostadskvarter. Det är dock inte långt ifrån både skog och hav som breder ut sig i utkanterna av staden. Vid en första anblick av skolan såg man direkt att den var gammal, lokalerna var slitna och interiören föråldrad. Men i det klassrum lärare B höll till i hade man dock fräschat upp, möblemanget var relativt nytt och väggarna var målade i en ljus färg. Stämningen i skolan kändes trevlig men även lite rörig, ljudnivån var hög i korridorerna tack vare att det ekade mycket.

Den lärare som jag följde under fem dagar och som jag kallar för lärare B, är en medelålders man som arbetat länge inom skolans värld. Han undervisar i ämnena svenska och engelska i sex olika klasser. Under mina deltagande observationer av lärare B och hans elever var jag med i fyra utav hans klasser. I dessa klasser finns det sammanlagt sex elever som har diagnosen dyslexi. I klass 7B finns det två dyslektiker som båda var pojkar, varav den ena har uppenbara problem med att stava. 8A har en dyslektiker i klassen, en kille, som har en lättare form av dyslexi enligt lärare B. I klass 9A går det två elever som är dyslektiker och båda är flickor. 9C har en elev som är dyslektiker, han har en grav form av dyslexi och har svårt att läsa och skriva. Liksom lärare A har inte heller lärare B någon specialpedagog eller resurs närvarande på någon av sina lektioner, ingen elev går heller iväg på någon specialundervisning utan han ansvarar alltid för eleverna själv under svenska lektionerna.

5.2.1 Arbetssätt

I klassrummet håller lärare B en ganska låg profil, eleverna får arbeta under självständiga former och lärare B är mer som en vägledande mentor för dem. Efter att lärare B startat upp lektionen kändes det som om det var upp till eleverna själva att skapa den atmosfär och arbetsmiljö de ville ha i rummet. Emellanåt var det ganska pratigt i klassrummet men för det mesta höll sig eleverna till att diskutera den uppgift de höll på med. Jag fick intrycket av att eleverna inte stördes av den livliga miljön som kunde råda i klassrummet utan de flesta arbetade på bra. Om eleverna satt och höll på med annat kunde lärare B ibland uppmana dem att jobba på, men han tvingade dem aldrig att arbeta. Under en lektion med 9A fick jag chansen att fråga hur en av dyslektikerna tyckte det gick att arbeta i klassrummet med tanke på att det ibland kunde vara stökigt och pratsamt på lektionerna. Hon berättade att det ibland kunde vara jobbigt när klasskamraterna pratar mycket, hon får svårt att koncentrera sig och vill gärna lyssna på vad de pratar om. Men om hon verkligen måste jobba och det blir för störande med allt ljud runt omkring brukar hon lyssna på musik i sin ipod. Det jag fick fram genom att endast observera dyslektikerna var att inte alla klarade av att arbeta under dessa friare former. Pojken i 9C hade mycket svårt för att koncentrera sig och lärare B gick ofta till honom för att prata och försöka uppmana honom till att jobba. Efter att lärare B precis varit vid honom satt han tyst och såg riktigt koncentrerad ut ett tag men han började aldrig skriva. Han satt flera gånger med pennan i handen och det såg precis ut som om han skulle börja skriva men varje gång la han ner pennan och började prata med sina klasskompisar runt

omkring. I slutet av den sista lektionen som jag var med denna klass stod lärare B och förklarade uppgiften för pojken än en gång, men när han var på väg därifrån sa pojken

”Vänta, kan du förklara en gång till, jag förstår inte.”

Lärare B satte sig då ner vid pojken och förklarade vad han skulle göra, efter detta började pojken att skriva. Han såg väldigt koncentrerad ut och höll krampaktigt i pennan medan han skrev, och han behövde ofta sudda eftersom han verkade ha svårt för att få bokstäverna på rätt plats. I 7B arbetade de två dyslektikerna till och från, de hade väldigt lätt för att börja prata med varandra eller sina klasskompisar runt omkring. När lärare B sa till dem att jobba vidare fortsatte de att skriva, men det dröjde bara några minuter innan de började prata igen. Intrycket jag fick när jag observerade pojkarna var att de försökte slippa undan och på den lektionen som jag var med på fick de inte mycket gjort.

När lärare B planerar sina lektioner utgår han ifrån att alla elever ska göra samma uppgift, även dyslektikerna. Han tycker inte det finns något skäl till att dessa elever skulle få andra arbetsuppgifter eftersom dyslektikerna som han undervisar är duktiga och kan mycket trots sitt handikapp. Men det som skiljer dyslektikerna åt från resten av klassen är att han inte kräver lika mycket utav dem. T.ex. behöver de inte skriva lika omfattande textmängder som resten av klassen, han bortser helt ifrån deras stavning eftersom det tillhör handikappet att ha svårt för att stava och ibland kan han även plocka bort vissa delar i ett arbete för dyslektikerna. Hur han väljer att anpassa uppgifterna efter dyslektikerna beror på deras egen kapacitet. Lärare B strävar efter att eleverna hela tiden ska utvecklas och för det krävs att dyslektikerna även får en utmaning. Därför ser det olika ut hur mycket han anpassar uppgifterna, vissa dyslektiker är så pass duktiga att de klarar av att göra samma uppgifter som resten av klassen bara det att han bortser ifrån deras stavfel. När jag var med klass 8A på deras lektion satt jag och pratade en stund med den pojke som har dyslexi och hans bänkkamrat. De skulle svara på några frågor från en text som de fått läsa. Efter en stund fortsatte de att arbeta och jag valde att sitta kvar och se hur det gick för dem. Det visade sig att de hade ett bra samarbete dem två emellan, bänkkamraten läste högt för dyslektikern ur texten och dyslektikern var den som hittade svaren på frågorna utifrån bänkkamratens högläsning. När de kom fram till ett ställe i texten som var svaret på en utav frågorna, hjälpte de varandra med att formulera svaret. Den som var mest drivande i samarbetet var dyslektikern, det var ofta han som formulerade meningarna så att de lät bra. När de sedan skulle skriva ner svaret tog det lite längre tid för dyslektikern att skriva, men bänkkamraten satt och vänta in pojken.

Denna pojke har själv hittat ett arbetssätt som fungerar för honom, så att han trots sitt handikapp kan arbeta utan några större problem.

När lärare B introducerar ett nytt arbetsområde i en klass, berättar han alltid först vad eleverna ska börja arbeta med muntligt, han brukar även använda tavlan och skriva upp instruktionerna för uppgiften där, enligt honom själv. Om det är många instruktioner och mycket text som ska skrivas av från tavlan, delar han ut färdigskrivna instruktioner på ett papper till dyslektikerna. Genom att läsa instruktionerna inför ett nytt arbetsområde högt, och gå igenom punkt för punkt vad som ska göras, förenklar man inte bara för dyslektikerna utan för alla elever i klassen menar lärare B. På detta sätt vet han att alla elever som är där får samma instruktioner. Under de fem dagarna jag var på skolan introducerade lärare B två nya arbetsområden i två utav de klasser jag var med i. På bägge dessa lektioner gjorde han på samma sätt, först presenterade han det nya arbetsområdet kortfattat, för att sedan skriva upp instruktionerna på tavlan. Ingen utav dyslektikerna skrev dock av de instruktioner lärare B skrivit upp på tavlan. Dyslektikerna fick inte heller vad jag kunde se något papper med instruktionerna på utan det verkade som om de förväntades skriva av tavlan. Efter att han var klar med genomgången gick han fram till dyslektikerna i klassen och frågade om de hade förstått och om de hade några frågor. Sedan lät han dem sätta igång. I klass 8A var det inga problem för dyslektikern att komma igång. Han började skriva nästan direkt. Men i 9C där pojken med svår dyslexi går gick det inte alls lika bra. Lärare B lät pojken sitta själv och fundera en stund, sedan gick han och satte sig vid honom och pratade om uppgiften och vad man kunde skriva om. För att göra det lite enklare för pojken försökte lärare B dela in uppgiften i olika delar där pojken skulle fokusera sig på små bitar i taget och skriva om dem. Under intervjun med lärare B framkom det att han alltid går fram till dyslektikerna så fort han är klar med sin genomgång för att se att de förstått. På så vis kan de börja arbeta på en gång och slippa fastna med uppgiften redan från början. Lärare B berättade även att han brukar dela upp uppgifterna om en dyslektiker har svårt att komma igång att skriva. Han menar på att en del dyslektiker har svårt för att skriva om uppgiften blir för stor, det är då så mycket att göra att dyslektikern oftast inte vet vad han/hon ska börja någonstans. Men genom att dela upp uppgifterna i olika delar och bara koncentrera sig på en bit i taget brukar det gå mycket bättre menar lärare B.

Under intervjun frågade jag lärare B hur han brukar försöka stötta sina dyslexielever och han menade på att det viktigaste av allt är att hela tiden peppa eleverna. Han betonar då att de ska klara det tillsammans, det är enligt lärare B viktigt att de inte känner att de måste klara allting

själv, utan att han finns där och både hjälper samt stöttar dem. När han ska hjälpa en dyslektiker utgår han utifrån elevernas egen språknivå och problematik, varje elev är unik och därför måste man använda sig av olika arbetssätt menar han. Ett krav lärare B har på sina elever är att de måste försöka så gott de kan, de får inte ge upp. Det är viktigt att eleverna får en förståelse för språket och hur de ska betona ord samt sätta ihop bokstäverna vid avkodning av ord. Därför brukar han låta eleverna skrivträna mycket men även försöka låta dem träna på att stava. En annan strategi lärare B tog upp var att man måste sätta in rätt pedagogiska hjälpmedel i tid för elever som har svårigheter med att läsa och skriva. Man kan inte vänta på att eleverna nog kommer att mogna någon gång och att de bara är sena i utvecklingen. För om man senare upptäcker att eleven inte alls är sen i sin mognad utan har läs- och skrivsvårigheter eller dyslexi ligger eleven redan långt efter sina klasskamrater menar lärare B.

Ytterligare en strategi som lärare B brukar använda sig av för att motivera och stötta sina elever är att de ska slippa läsa långa texter. Eftersom dyslektiker har svårigheter med att läsa vill han inte *”döda den lilla glädjen som finns”*, med det menar han att om man ger en dyslektiker texter eller böcker som är långa eller svårlästa kan det bidra till att de får en ännu sämre självbild och tillslut inte vill läsa alls. Därför får dyslektikerna lyssna på böcker istället eller läsa en lättläst bok, men om de själva vill får de prova läsa böckerna istället för att lyssna på den. Lärare B tar även ibland med sig målen för ämnet svenska, där står det vad eleverna ska klara av. Genom att visa detta för eleverna menar lärare B att det kan motivera dem, eleverna får själva se vad de förväntas kunna och blir mer medvetna om vilka mål de måste uppfylla för att nå ett godkänt betyg.

5.2.2 Lärarens utbildning

Lärare B kan inte minnas att han fick någon utbildning om dyslexi när han läste till lärare. Detta är något som han själv tagit initiativet till under tiden som han arbetat som lärare. Han är intresserad av att förstå hur det är för en dyslektiker att läsa och skriva, däribland vad det är som händer i huvudet och hur en text ser ut för dyslektikern. Lärare B påpekar flera gånger under intervju att förståelse är viktigt, han vill försöka ta reda på hur det är att vara dyslektiker. Därför har han läst litteratur om dyslexi men även gått på föreläsningar. För att kunna tillgodogöra sig ännu mer kunskap har han även anordnat en studiecirkel på den skola han arbetar på. Den gick ut på att flera lärare på skolan som undervisar barn som har dyslexi

läste Martin Ingvars bok – *En liten bok om dyslexi* och samtalade sedan om den med varandra. Något annat som lärare B har gjort är att han gått en kurs i skolans bibliotek som kommunen arrangerade. Där fick han prova olika datorprogram som ska underlätta att läsa och skriva för dyslektiker.

5.2.3 Hjälpmedel

Under den tiden jag var och gjorde deltagande observationer på lärare Bs lektioner använde dyslektikerna inte några hjälpmedel. Klasserna jag var och observerade i gjorde olika typer av skrivprojekt där alla elever skrev sina texter för hand. Enligt lärare B går det relativt bra för dyslektikerna att skriva för hand, det kanske inte alltid går så fort fram, eller skriver så mycket men de får ner text på ett papper. Under en lektion med 7B pratade jag med dyslektikerna om hur de tycker att det går att skriva förhand. Jag hade tidigare under lektionen hjälpt dem med en uppgift, och passade då på att titta på hur det gick för dem att skriva. Det märktes tydligt att en utav dem hade uppenbara problem med att stava. Han förväxlade bokstäver och stavade orden precis som de låter. För den andra pojken flöt det på bättre, han skrev fortare och hade en fin och läslig handstil. Pojken som stavar dåligt berättade för mig att han hatar att skriva, han tycker att det tar lång tid och är både svårt och jobbigt. Den andra pojken var mer positivt inställd till att skriva, han tycker inte det är så speciellt svårt eller jobbigt att skriva. Däremot tycker han det är värre att läsa, det går långsamt och är jobbigt menade pojken. Enligt lärare B är det bara en utav de dyslektikerna som han undervisar som har stora svårigheter med att skriva. Detta märkes tydligt när jag deltog på denna elevs lektion. Under de tre lektioner jag var med 9C skrev denna pojke endast två rader. Han gjorde allt för att slippa skriva, t.ex. hade han inte med sig penna till lektionen och när han väl hittade en penna så vässade han den flera gånger utan att ha använt den. Han verkade dock inte sakna idéer på vad han skulle kunna skriva om, uppgiften de skulle göra gick ut på att skriva om sig själv som liten och vilka framtidsplaner man har. På en utav lektionerna gick pojken omkring i klassrummet och pratade med de några av andra eleverna, som han verkade ha gått på dagis och i lågstadiet med. De diskuterade om vilka fröknar de haft och vad de hade lekt med när de var små. Jag stod även i närheten av pojken när lärare B pratade med honom om uppgiften och han berättade för lärare B om när han var liten och vad han hade tänkt skriva om. Trots detta fick han inte ner något på pappret.

I det klassrum lärare B har de flesta av sina svensklektioner finns det en stationär dator som har olika hjälpprogram. Trots detta användes sällan datorn av dyslektikerna enligt lärare B.

Anledningen till detta är enligt B att många utav de dyslektiker han har är väldigt duktiga och kan skriva samt läsa bra trots sitt handikapp. Men för de elever som har det svårare, såsom pojken i åk 9, skulle han vilja använda sig mer av datorns hjälp. Vid intervjun sa lärare B att han önskade att det fanns mer tid till att förbereda lektioner, i så fall skulle han kunna lägga in all text och alla instruktioner eleverna skulle få på datorn. Dyslektikerna skulle då kunna få all text uppläst för sig med hjälp av dataprogrammet talsyntesen.

Endast en av klasserna jag var och observerade i läste böcker, de hade som uppdrag att läsa gamla klassiker. I vanliga fall brukar alltid dyslektikerna lyssna på böckerna berättade lärare B. Men i denna andra niondeklass jag var och observerade i, klass 9A, hade båda dyslektikerna valt att försöka läsa böckerna istället. Klassen hade fått välja mellan 18 olika klassiker och de två dyslektikerna hade precis som resten av klassen valt en utav dessa böcker. På den lektionen jag var med på skulle klassen ha boksamtal om den bok de läst. De skulle berätta om huvudpersonerna i boken för varandra och även beskriva dem. Vid denna genomgång märktes det att många i klassen tyckte att böckerna var svårlästa. När jag sedan pratade med dyslektikerna visade det sig att de hade haft svårt att läsa sina böcker. På två veckor hade de bara läst mellan 30-40 sidor i sina böcker. Den ena flickan berättade för mig att hon läst runt 40 sidor men att det hade varit svårt att förstå vad som stod i boken ibland. När jag frågade vad boken handlade om kunde hon i stora drag redogöra för vad hon läst. Hon sa även att det gjorts en film av boken, och att hon skulle försöka hyra den innan hon skulle börja skriva på den inlämningsuppgift de ska göra om boken. Den andra flickan hade läst ca 30 sidor men hon hade tillskillnad från den andra dyslektikern problem med att berätta om vad boken handlade om. Hon tyckte att boken var svår och att hon inte förstod så mycket utav den. När jag försökte prata med henne svarade hon mycket kortfattat, hon höll sig på sin kant och verkade mycket mer intresserad av klasskompisarnas diskussion om kläder och filmer än att prata med mig.

Eftersom det inte var några andra klasser som läste fick jag inte chansen att se några dyslektiker som lyssnade på böcker på en daisy-spelare. Men enligt lärare B fungerar detta mycket bra, dyslektikerna har inga problem med att lyssna på böckerna och verkar inte heller tycka att det är jobbigt eller pinsamt som lärare B uttryckte det. Den ena flickan i 9A berättade för mig vid ett tillfälle att hon brukar lyssna på böcker. Hon tyckte att det var skönt att slippa läsa ibland och bara få lyssna på boken. När hon lyssnar på böcker tycker hon att det är lättare att hänga med i handlingen och förstå vad som händer i boken. Flickan menade även

på att hon inte behövde koncentrera sig lika mycket när hon lyssnar på boken som när hon läser den. Om hon ska läsa en bok blir hon efter en stund så trött i huvudet så hon måste ta små pauser och vila.

Under intervjun uppkom det att lärare B ibland brukar låta dyslektiker läsa lättlästa böcker. Detta var inget som jag såg vid mina deltagande observationer men enligt B fungerar det bra för dyslektikerna att läsa dessa böcker.

5.2.4 Förväntningar och betygssättning

Förväntningarna som lärare B har på sina dyslexielever är i stort sett samma som för resten av klassen. Han menar på att de dyslektiker som han undervisar är väldigt duktiga och att han knappat märker att de har dyslexi om man bortser ifrån pojken i klass 9C. Men något som han bortser helt ifrån är deras stavning. Lärare B förväntar sig inte att de ska kunna stava lika bra som resten av klassen, och brukar därför vara försiktig med att rätta stavfel i elevernas arbeten. Dyslexieleverna behöver inte heller läsa igenom stora textmassor, de får antingen lyssna på texterna istället eller så får de en enklare text att läsa. Pojken i 9C har han dock andra förväntningar på. Eftersom pojken har stora svårigheter med att läsa och skriva försöker lärare B få honom att börja skriva mer. Han bryr sig då inte om kvaliteten på texterna utan det som är viktigast är att pojken bara skriver. Under de åren B undervisat pojken har han inte fått se många texter och när han väl skriver är de ofta väldigt korta och tunna.

Anledningen till att lärare B har i stort sett samma förväntningar på dyslektikerna som med resten av klassen är för att han vet att de kan. De är i stort sett lika duktiga som resten av klassen, det tar dock bara lite längre tid för dessa elever. Lärare B tog även upp i intervjun att det är viktigt att eleverna inte åker på en ”tankekurpa”, som han kallar det. Med detta menar han att eleverna inte får använda diagnosen dyslexi till att slippa träna. Det är viktigt att dessa elever får träna på att skriva menar lärare B. Eleverna måste få igång tänket om hur man skriver och knäcka koden om hur man får ihop alla bokstäver till ord. För att eleverna inte ska hamna i denna ”tankekurpa” försöker lärare B motivera och uppmuntra eleverna.

Lärare B försöker se varje elev som en helt egen individ. När han stöttar och hjälper eleverna ser han alltid utifrån deras egen kapacitet. Detta är även viktigt att göra med dyslektikerna menar lärare B. Man måste utgå ifrån vad den enskilda eleven kan och har för behov, alla

dyslektiker har olika färdigheter och fastnar på olika saker i sin utveckling. Därför måste man ha olika arbetssätt från person till person. Vid betygsättning bortser lärare B ifrån allt som är har med elevernas handikapp att göra. Lärare B grundar detta på att Skolverket säger att man får bortse från vissa kriterier som eleven ska nå om dessa är relaterat till deras handikapp. Därför bortser lärare B helt ifrån hur eleverna stavar, bara de kan skriva och göra sig förstådda är det ok. Eleverna behöver inte heller kunna läsa för att få ett godkänt i svenska. Bara de kan lyssna på texten och på så sätt kunna redogöra för vad den handlar om.

6. Analys

I följande avsnitt kommer jag att analysera vad jag såg under mina deltagande observationer, men även olika ståndpunkter som framkom under de två intervjuerna jag gjorde med lärarna. Detta kommer jag att göra med utgångspunkt från de teorier samt den tidigare forskning som jag tog upp i början av min studie.

I de klasser som jag har varit och gjort deltagande observationer i ingår dyslektikerna alltid i den klass som de går i under svensklektionerna. De får aldrig någon specialundervisning under dessa lektioner utan lärarna ansvarar för eleverna själva. Detta arbetssätt visar på att skolorna använder sig av vad Haug kallar för inkluderande integrering i undervisningen på svensklektionerna. Eleverna finns alltid med i klasserna och får på så sätt rätt till den sociala rättvisan och de demokratiska värdena som Haug pratar om. Eleverna är inkluderade i klassen, de får arbeta med samma uppgifter som resten av klasskamraterna och är på så sätt delaktiga i undervisningen som sker. Som utomstående gick det inte att se på en gång vilka som var dyslektiker i klassen utan dessa elever var som en i mängden. De blev inte särbehandlade på något sätt utan de ingår i den gemenskapen som finns i klassen. Ingen elev såg ut att vara utanför utan alla hade kompisar som de kom med tillsammans till lektionen och sedan gick iväg med vid lektionens slut.

Haug tar även upp vikten av att läraren har utbildning för att kunna undervisa alla barn. Under intervjuerna visade det sig att lärarna hade stora brister i sin utbildning, de hade i princip inte fått någon utbildning alls om hur man undervisar barn med dyslexi. De hade själva tagit initiativ till att läsa om olika metoder och sätt att undervisa dyslektiker på. Med tanke på

lärarnas bristfälliga utbildning inom detta ämne är det frågan om den inkluderande integreringen verkligen kan fungera fullt ut för de elever som har dyslexi. Det måste vara mycket svårt att undervisa elever med särskilda behov om man inte har någon utbildning för det. Även om både lärare A och B själva har tagit initiativ till att läsa in sig på ämnet tar det tid innan de är så pass insatta att undervisningen för eleverna kan fungera fullt ut.

Med segregering inkluderar menar Haug att man försöker hitta det undervisningssätt som passar eleven bäst. Eleven tas ofta ur klassrummet och får sin undervisning under andra former. Fördelen med detta är att eleverna ska få en chans att hinna ikapp sina kamrater innan de återinförs i klassen. Detta arbetssätt förekom inte i någon av lärarnas klasser, utan lärarna skulle själva hinna hjälpa dyslektikerna att komma ifatt de andra eleverna och ständigt utvecklas och bli allt bättre, samtidigt som lärarna ska hjälpa alla andra elever i klassen. Detta är ständigt en svår balansgång att gå, de andra eleverna riskerar att bli lidande eftersom dyslektikerna tar så pass mycket tid och energi från läraren. Men även om lärarna lägger ner mycket tid för att hjälpa dyslektikerna är det inte säkert att det är tillräckligt. Vid en inkluderande integrering är det svårt att hinna ge eleven tillräckligt med hjälp för att hänga med på lektionerna och klara de mål som eleverna ska uppnå. De kan vara så att dyslektikern har sådana svårigheter att läraren helt enkelt inte hinner med att hjälpa i den omfattningen som eleven behöver. Ett exempel på detta kan vara den pojke som går i klass 9C i skola B. Trots att lärare B var hos pojken flera gånger och försökte hjälpa honom fick han ingenting gjort. I vissa fall kan därför en segregering vara lösningen på problemet. Dyslektikern får då gå i en mindre grupp där läraren förhoppningsvis har utbildning för att undervisa dessa elever. De kan få mer hjälp och en lugnare miljö att arbeta i.

Brodin och Lindstrand har samma tankesätt som Haug men de pratar istället om ett inkluderande eller exkluderande arbetssätt. De menar på att det inkluderande arbetssättet leder till att alla elever har samma rätt till utbildning. Man ska då anpassa metodiken och miljön för eleverna och fokusera på de möjligheter som finns, detta kallas för normaliseringsprincipen. Författarna menar dock att det kan finnas ett problem med detta och det är att en elev som har svårigheter och är ensam om det i klassen kan då känna sig utanför. Detta problem är viktigt att ha i åtanke när man undervisar barn som har svårigheter och ingår i en vanlig klass. Vid mina deltagande observationer kunde jag inte se någon tendens till detta, men det är givetvis svårt, för att inte säga omöjligt att se hur en annan människa känner sig under en sådan kort period som jag deltog i klasserna. Men det är klart att även om eleverna var inkluderade i

klassen och jobbade med samma arbetsuppgifter som de andra eleverna, kan det inte vara speciellt kul att ständigt kämpa stenhårt med sina arbetsuppgifter och ändå inte få speciellt mycket gjort.

Något som dock är kännetecknande för båda lärarna är att de verkar brinna för sin uppgift att undervisa alla elever i klasserna. Jag upplevde inte att lärarna ser de barn som har dyslexi i klasserna som en belastning, som enligt Brodin & Lindstrand är mycket vanligt. Det kändes snarare som om lärare A och B såg detta som en utmaning, att kunna nå fram till eleverna och hjälpa dem att utvecklas efter deras egna förutsättningar.

Både Mats Myrberg och Vetenskapsrådets Vetenskapliga utbildningskommitté menar på att det är av stor vikt att man uppmärksammar barn som har dyslexi i tid. När dyslektikern fått sin diagnos kan man sätta in rätt sorts stöd och hjälp för eleven. Detta kan vara helt avgörande för om eleven ska kunna lära sig att behärska sina svårigheter och komma ifatt sina klasskompisar i utvecklingen. I skola B var det några dyslektiker som hade en aning lättare form av dyslexi och enligt lärare B hängde de med klasskamraterna i sin utveckling. I skola A däremot upplevde jag det som om dyslektikerna hade mer svårigheter med sin dyslexi. De låg längre bak i sin utveckling jämfört med de andra klasskamraterna och hade svårt att klara av att nå upp till de mål som finns i ämnet svenska. Detta skulle kunna bero på att dyslektikerna har fått sin diagnos senare än i skola B. Lärare A menar på att det tar tid för eleverna att smälta och lära sig behärska de hjälpmedel som finns efter att de fått sin diagnos. Hon menar på att det är av stor vikt att eleverna får sin diagnos tidigt så att de hinner arbeta med sitt handikapp under en lång tid. Att få sin diagnos i högstadiet är enligt lärare A alldeles för sent, de brukar då ligga långt efter sina klasskamrater i utveckling och det blir tufft att arbeta ifatt.

Även om miljön inte har någon betydelse för själva uppkomsten av dyslexi spelar den en avgörande roll för om eleven ska kunna klara av att lyckas i skolan eller ej. Det är av stor vikt att eleverna har en bra arbetsmiljö i skolan, där de känner sig trygga och får tillräckligt med arbetsro för att klara av att jobba, men även hemmiljön är en avgörande faktor för om en dyslektiker ska lyckas klara av skolan. Hur duktig en lärare än är finns det studier som visar på att barnens uppväxt och föräldrarnas inverkan spelar en stor roll för barnens utveckling. Man kan därför inte lägga hela problematiken på skolan, för att en dyslektiker ska ha störst chanser till att lyckas med skolan måste föräldrarna vara delaktiga och beredda att hjälpa till.

Enligt Ingvar är det viktigt att hitta sätt att ta sig runt de hinder som finns för dyslektikerna. Detta är något som både lärare A och B ständigt arbetar med. De har båda märkt att hjälpmedlen som de använder sig av har bidragit till att eleverna har förbättrat sig även om det inte alltid räcker hela vägen fram till ett godkänt betyg. Därför försöker de ständigt förbättra samt leta fram nya sätt att bedriva sin undervisning på för dyslektikerna. Något annat som både lärare A och lärare B är bra på är att ge eleverna beröm och att hela tiden uppmuntra dem. Eleverna får då känna att de är bra och att de kan och detta leder ofta till att de får en bättre självbild. Och enligt Lindell & Lindell är det mycket viktigt att eleverna just har en positiv självbild för att kunna klara av sina studier.

7. Diskussion

I detta avsnitt kommer jag att reflektera över vad jag kommit och tänka på under studiens gång, men även vad man som lärare bör ha i åtanke när man undervisar elever med dyslexi.

I båda de skolor som jag gjort min studie i använder svensklärarna samma arbetssätt för sina dyslektiker, nämligen en inkluderande integrering eller som Brodin & Lindstrand kallar det, ett inkluderande arbetssätt. Innan jag var ute och gjorde mina deltagande observationer ansåg jag att detta arbetssätt på pappret lät som det bästa arbetssättet. Men efter att ha varit ute i skolorna och observerat ställer jag mig mer frågande till detta. Jag fick intrycket av att detta arbetssätt inte alltid är det mest optimala, de elever som hänger med i undervisningen och klarar av de arbetsuppgifter som ska göras, tvivlar jag inte på att den inkluderande integreringen är den bästa undervisningen för dem. De får då känna att de klarar av samma arbetsuppgifter som sina klasskompisar. Men för de elever som inte får någonting gjort eller har en väldigt låg kvalitet på sina arbeten anser jag att en segregering integreringen kan vara lösningen. För om man hela tiden misslyckas med sina arbeten och endast får underkännande efter underkännande tror jag att detta bara leder till att man känner sig ännu mer misslyckad. Men genom att få gå till en speciallärare på svenskundervisningen, och då få arbeta i ett lugnare tempo och fokusera på sådant som eleven är duktig på tror jag att man kan bryta den negativa spiral som uppstått. Efter att man arbetat upp elevens självkänsla kan man börja jobba med de delar som eleven behöver träna på. Om eleven blir så pass duktig att den kan klara av undervisning i helklass bör han/hon då få vara med sin klass på lektionerna igen.

Oavsett vilket arbetssätt man än väljer att arbeta efter anser jag att det viktigaste är att eleven får känna att den kan.

Något som förvånade mig var att lärare B inte använde sig av mer hjälpmedel i sin undervisning av dyslektikerna. Dessa elever fick arbeta på samma sätt som resten av klassen under lektionerna. När jag gick omkring i klasserna och talade med dyslektikerna var det några som sa att det de höll på med var svårt och vissa av dem sa även att de inte förstod någonting. Men de flesta dyslektikerna tyckte inte att det var något problem med att förstå uppgifterna eller att skriva förhand, de var vana vid detta. Något som jag tyckte kändes bra var att lärare B hade många tankar och idéer kring undervisningen av dyslektiker. Därför tror jag att han de kommande terminerna kommer att utveckla sitt arbete. Han hade klara mål och visioner i sitt arbete och det är alltid en bra början innan man kan starta upp något nytt. Men detta är inget som man bara kan göra över en dag, det tar tid att utveckla en ny metodik och att få in hjälpmedel som en naturlig del i undervisningen.

Lärare A däremot använde sig i större utsträckning av hjälpmedel på sina lektioner. Men trots dessa hjälpmedel var inte hennes arbete helt problemfritt. Något som man måste tänka på som lärare är att bara för att man använder sig av hjälpmedel i undervisningen av dyslektikerna, får man inte tro att de kan klara sig helt själva. Hjälpmedlen är till för att underlätta för dyslektikerna men deras svårigheter med att läsa och skriva finns fortfarande kvar. Det kommer även i framtiden ta lång tid för eleverna att skriva trots att de har datorerna till hjälp och deras kvalitet på texter blir inte heller automatiskt bättre. Man måste ständigt fortsätta hjälpa dessa elever att utvecklas och ge dem mycket hjälp och stöd. Som lärare måste man även vara uppmärksam på att det kan finnas elever i klasserna som inte fått någon diagnos än. Många av dessa elever kan ses som störriga, lata och passiva men i själva verket kan det bero på stora svårigheter med att läsa och skriva.

Något annat som jag kom och tänka på under studiens gång var hur ensam man som lärare faktiskt är. Man har själv ansvaret för att undervisa sina elever och hitta de arbetssätt som fungerar för varje enskild individ. Och om man då också har elever som är i behov utav särskilt stöd ökar kraven på en ännu mera. Trots att man många gånger saknar utbildning för att ta hand om de elever som behöver särskilt stöd förväntas man ändå klara av detta. Något som jag kommer ta med mig ifrån denna studie när jag själv börjar arbeta som lärare är att man inte får vara rädd för att pröva sig fram. Man kan inte hitta ett arbetssätt som fungerar

fullt ut redan från början, utan man måste själv hitta och arbeta fram de metoder som fungerar för just en själv.

8. Slutsatser

I detta stycke kommer jag kort redogöra för vad jag kommit fram till i min studie, samt besvara mina egna frågeställningar utefter vad jag sett under mina deltagande observationer samt det som framkommit under intervjuerna med de båda lärarna.

Denna studie har gett mig en inblick i den komplexa roll som man som lärare har när man ska undervisa elever med särskilda behov samtidigt som man har resten av klassen att ta hand om. Jag har även fått en djupare förståelse för dyslektiker och vad det faktiskt innebär att leva med handikappet dyslexi. Mina deltagande observationer samt intervjuer har gett mig många praktiska tips om hur man kan gå tillväga när man ska undervisa elever med dyslexi, men även olika tankesätt kring bedömning och betygssättning har kommit upp. Det jag har kommit fram till i min studie är att det finns många olika sätt att arbeta med dyslektiker på. Man måste helt enkelt pröva sig fram med varje elev för att hitta det arbetssätt som fungerar bäst för den enskilde eleven. Det finns inte heller något rätt eller fel i detta arbete, utan det viktigaste är att man försöker hjälpa dyslektikern att klara av skolan och nå upp till de mål som finns. Något annat som är av stor vikt är att upptäcka dyslexi tidigt och inte vänta på att eleven nog kommer att mogna. För att en dyslektiker ska ha så bra förutsättningar så möjligt för att lyckas, behöver man sätta in stöd och hjälp i tid, innan man kommit för långt efter resten av klassen. Ett annat nyckelord som är centralt i undervisningen med dyslektiker är att de måste träna mycket. Det finns inga genvägar att gå utan de måste själva träna upp sin läs- och skrivsäkerhet. Man bör även arbeta på elevens positiva självbild, för att eleven ska klara av att arbeta bort sina problem måste den tro på sig själv och känna att den kan. Eleven måste själv vilja läsa och skriva annars blir det näst intill omöjligt att försöka hjälpa dem.

8.1 Hur kan lärare underlätta inlärningsprocessen för elever med dyslexi?

Det finns många olika tillvägagångssätt för att hjälpa och underlätta för dyslektikerna på lektionerna. Under mina deltagande observationer fick jag chansen att se flera utav dem

sätten. Det som jag lärde mig under dessa dagar var att inget tillvägagångssätt fungerade lika bra för alla elever. Som lärare måste man därför variera sig och pröva sig fram till det tillvägagångssätt som fungerar bäst för den enskilda eleven. En central del i undervisningen av dyslektiker är dock att använda sig utav hjälpmedel, allra helst då eleverna ska läsa böcker eller långa texter. Man kan låta eleverna lyssna på böckerna istället för att läsa dem i t.ex. mp3-spelare eller daisy-spelare. På så sätt slipper eleverna lägga ner en massa tid och energi på att ljuda sig igenom en bok som de oftast inte förstår någonting av, detta på grund av att dyslektiker många gånger har ett kort arbetsminne. Som lärare kan man även scanna in de papper och texter som man vill att eleverna ska läsa på datorn, så kan dyslektikerna lyssna på det med hjälp av talsyntesen. Om man inte har tillgång till en dator kan man även läsa upp texterna för dyslektikern. Ett annat sätt som man kan underlätta för dyslektikern på, är att när man introducerar ett nytt arbetsområde i en klass så berättar man alltid först vad eleverna ska göra muntligt samt läser upp instruktionerna högt inför klassen. På detta sätt vet man att dyslektikerna får veta vad som står i instruktionerna för arbetsområdet samt att de får reda på vad de ska göra.

Eftersom dyslektiker kan ha svårt för att hålla reda på många uppgifter samtidigt kan man som lärare dela upp arbetsuppgifterna i mindre delar för dessa elever. Man kan då t.ex. skriva ner frågor som dyslektikern ska svara på en i taget. För när en dyslektiker får fokusera på små delar brukar det gå lättare för dem att skriva. Något annat som kan underlätta för eleverna är att de inte behöver skriva lika mycket som resten av klassen på skrivuppgifterna, eller att man rent av plockar bort en del i arbetet för dessa elever. De kan då fokusera mer på att skriva arbetet istället för att vara stressade över om de kommer hinna klart med arbetet eller inte. Ett annat alternativ är att man kan ge dyslektikerna mer tid till att göra klart ett arbete på än vad resten av klassen får.

8.2 Inkluderas elever med dyslexi i lärarens undervisning i klassrummet?

I de klasser som jag var och gjorde deltagande observationer i kändes det som om dyslektikerna var inkluderade i lärarens undervisning. Alla elever fick arbeta med samma arbetsuppgifter och det ställdes i stort sett samma krav på dyslektikerna som på de andra eleverna i klassen. Det var alltså inte frågan om någon specialbehandling av dyslektikerna, utan de var som vilka elever som helst. Båda lärarna har sett till att anpassa sin undervisning så att alla elever ska känna sig delaktiga i den. Genom att lärarna försöker hitta arbetssätt som

fungerar för den enskilda individen, och på så sätt arbeta runt de problemen som en dyslektiker har, kan dessa elever ofta tillgodogöra sig samma kunskap som de andra eleverna. Detta sker dock bara på ett annat sätt än vad resten av klassen gör, t.ex. så lyssnar dyslektikerna på böckerna istället för att läsa dem.

Eftersom alla elever läser samma böcker och arbetar med samma arbetsuppgifter kan de diskutera dessa med varandra under lektionerna. På så sätt kan de inte bara hjälpa varandra under lektionerna utan även känna en samhörighet med varandra. Detta hade inte varit möjligt om dyslektikerna fått läsa lättare böcker eller arbetat med andra arbetsuppgifter än resten av klassen.

8.3 Hur interagerar de andra eleverna med de elever som har dyslexi i klassrummet?

Av det jag kunde se under min tid i klasserna så betedde sig de andra eleverna inte på något annat sätt mot dyslektikerna än mot resten av klassen. Dessa elever var som vem som helst. Jag hörde aldrig att någon i klassen sa något elak till någon dyslektiker som kunde kopplas till deras handikapp. Jag kunde inte heller se att det förkom någon mobbing eller att man retade dyslektikerna när de använde sig av sina hjälpmedel. Det verkade som om alla accepterade att dyslektikerna använde sig av sitt hjälpmedel under lektionstid. Under alla dessa lektioner som jag var närvarande i de olika klasserna satt dyslektikerna heller aldrig ensamma, de hade alltid klaskompisar runt omkring sig som de pratade och skämtade med.

8.4 Hur hanterar läraren situationen att dels undervisa hela klassen men även de elever som har dyslexi samtidigt?

Detta är som att stå i mitten av en balansbräda som hela tiden är på väg att tippa över åt något håll. Det krävs väldigt mycket av en lärare för att kunna klara av denna komplexa roll. Men det jag har kommit fram till i min studie är att man som lärare alltför ofta inte räcker till. Många dyslektiker behöver mycket hjälp under lektionstid och denna tid finns inte alltid, eftersom det finns fler elever i klassen som också behöver ens hjälp. Man får därför försöka göra så gott man kan och ta vara på de tillfällena när det är lugnt i klassen och då sätta sig ner vid dyslektikerna och ge dem lite extra hjälp. De två lärarna som jag observerade var rätt lika i deras arbetssätt i att gå runt och hjälpa eleverna. Båda två gick ofta, i början av lektionerna, runt till dyslektikerna och kollade av med dem att de visste vad de skulle göra, samt att de

kom igång och började arbeta. Sedan återkom lärarna med jämna mellanrum hos dyslektikerna på lektionerna. På detta sätt hann lärarna hjälpa hela klassen. Men när det var många elever som behövde hjälp kom dyslektikerna ofta i kläm, lärarna hann då inte hjälpa dessa elever i den utsträckning som de ofta behövde. Detta visade sig genom att de inte fick så mycket gjort under dessa lektioner.

8.5 Hur går man tillväga när man ska bedöma eller betygssätta elever med dyslexi?

Detta såg olika ut för de två lärare som jag observerade. Enligt Skolverket får man bortse från enstaka mål som har med en elevs handikapp att göra och utgör ett hinder för att eleven ska nå ett visst mål (Riksdagen 091215). Men vad som menas med enstaka mål verkar vara upp till läraren själv att tolka på sitt sätt. Lärare B har tolkat detta som att man får bortse från allt som har med elevens handikapp att göra. Medan lärare A har tolkat denna paragraf som att enstaka mål kan vara att en elev inte kan stava speciellt bra eller läsa tjocka böcker själv. Lärare A bortser alltså inte från ett helt moment vid betygssättning utan en dyslektiker måste kunna läsa och skriva på en basnivå. Något som lärare A och B däremot hade lika ståndpunkt i, var att dyslexin inte får vara ett skäl till att slippa träna på att läsa och skriva. Det enda sättet för att bli bättre på något är att öva och det är något som dyslektikerna måste göra ofta. Därför arbetar lärarna ständigt med de problem som eleverna med dyslexi har, fast i små mängder så att de inte ska bli avskräckta.

9. Sammanfattning

I det första kapitlet tar jag upp syftet för min studie, som har varit att ta reda på hur man som svensklärare kan undervisa elever som har dyslexi i klassrummet, samtidigt som man har resten av klassen att ta hand om. För att veta vad jag skulle inrikta mig på när jag gjorde min undersökning så började jag arbetet med att formulera en frågeställning. Detta är nödvändigt för att jag ska veta vad jag bör koncentrera mig på samt hur mycket jag behöver avgränsa mig inom området. Jag avslutar detta kapitel med att summera vad tidigare forskning har att säga om hur man kan gå tillväga när man undervisar elever med dyslexi.

I kapitel två kommer en förklaring till vad dyslexi är för något samt vilka svårigheter man kan förknippa med detta handikapp. Detta följs av vilka olika former av dyslexi som man kan ha, men även vanliga kännetecken hos en dyslektiker samt olika hjälpmedel som man kan använda sig av. Avslutningsvis tar jag upp vad som gäller vid betygssättning av en dyslektiker.

I nästkommande kapitel diskuterar och redogör jag kring de teorier som jag valt för att senare kunna få hjälp att tolka de resultat som jag fått fram under min undersökning. Dessa teorier, inkluderande integrering, segregering, inkluderande eller exkluderande arbetssätt är tillsammans med den tidigare forskningen mitt sätt att analysera de två skolorna som jag var och besökte.

I det fjärde kapitlet redogör jag för de två olika metoderna jag valt vid mitt genomförande av studien, deltagande observation samt kvalitativa forskningsintervjuer. Detta följs upp av en diskussion över de metoder som jag valt men även hur jag gick tillväga när jag gjorde mitt urval av skolor och lärare för studien.

Nästa kapitel, som är det femte kapitlet i min studie beskriver jag de olika skolorna som jag genomfört min studie på. Jag börjar med att presentera båda skolorna enskilt och följer sedan upp detta med vad jag sett under mina deltagande observationer i de olika klasserna, samt vad lärarna svarade vid de intervjuer som jag gjorde med dem. Förutom att jag delade upp resultat av min undersökning av skolorna var för sig har jag även gjort underrubriker för respektive skola, allt för att lärarnas arbete med dyslektiker ska bli så tydligt som möjligt.

I kapitel sex analyserar jag min undersökning utifrån de teorier som jag utgått ifrån och kopplar detta till mina deltagande observationer och intervjuer som jag genomfört. Detta följs sedan av en diskussion där jag reflekterar över de tankar som väcktes hos mig under studiens gång. I kapitel åtta redogör jag för de slutsatser jag har kommit fram till i mitt arbete samt att jag besvarar mina egna frågeställningar. Som en avslutande del i min undersökning ger jag förslag på fortsatt forskning inom detta område.

10. Förslag till fortsatt forskning

Under denna tid som jag arbetat med min studie har det självklart väckts nya frågeställningar som det skulle vara intressant att studera vidare. En utav dem är att man skulle kunna göra en jämförande studie mellan skolor som arbetar med inkluderande integrering respektive segregering, för att se skillnaden mellan dessa metoder samt hur man upplever att de fungerar. Man får säkert då också en djupare förståelse för hur dessa två olika sätt fungerar rent praktiskt ute i verksamheten. Det kan alltid låta lättare i teorin att genomföra något än vad det visar sig vara i verkligheten. Något annat som man skulle kunna göra en studie på är att jämföra utvecklingen hos dyslektiker där eleven fått en diagnos redan i tidig ålder med elever som fått diagnosen senare i skolan. Man kan då försöka se om det finns något mönster för hur dessa elever kommer att klara sig i skolan. Men man kan även uppmärksamma hur man arbetar med dyslektiker i olika åldrar.

Om jag hade haft mer tid till att göra min studie så skulle jag även ha talat med dyslektikerna för att få reda på hur de själva ser på sitt handikapp. De skulle vara intressant att höra hur de upplever skolan och undervisningen. De kanske har ett helt annat synsätt på detta jämfört med lärarna.

11. Litteraturlista

Brodin, Jane & Lindstrand, Peg (2004) *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur

Fangen, Katrine (2005) *Deltagande observation*. Liber AB

Haug, Peder (1998) *Pedagogiskt dilemma: Specialundervisning* Skolverket

Høien, Torleiv & Lundberg, Ingvar (1999) *DYSLEXI. Från teori till praktik*. Bokförlaget Natur och Kultur

Holme Magne, Idar & Solvang Krohn, Bernt (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

Ingvar, Martin (2008) *X. En liten bok om dyslexi*. Bokförlaget Natur och Kultur

Johansson, Jenny & Katarina Pettersson Brdarski (2008) *Vad säger forskningen om dyslexi*. Vetenskapsrådets Vetenskapliga utbildningskommitté. Version 1

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Lindell, CG & Lindell, Sonya (1996) *DYSLEXI, problem eller möjligheter*. Utbildningsförlaget brevskolan

Lundgren, Torbjörn (1991) *På spaning efter ordblindheten*. Carlsson bokförlag

Lärarnas Riksförbund (2008) *Läraryboken*.

Madison, Sigrid & Johansson Judith (1997) *Dyslexi. –Vad är det? -Vad kan vi göra?* Bokförlaget kommunlitteratur AB

Myrberg, Mats (2007) *Dyslexi – En kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådet

Stadler, Ester (1994) *Dyslexi. En introduktion*. Lund: Studentlitteratur

Strömbom, Margareta (1999) *Dyslexi – visst går det att besegra*. Carlsson bokförlag

Elektroniska källor

Andersson Rack, Bodil & Holtsberg, Anders & Karlsson, Henrik (091217) *Stava Rex*
<http://www.oribi.se/>

Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn (2007) *FDB's 11 förslag på hur förskola och skola kan upptäcka och hjälpa barn och ungdomar med läs- och skrivsvårigheter*.

http://www.fob.se/PageFiles/117/FDBs_11_forslag.pdf Hämtat 091217

Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn (091217) *LÅSK – pärmen. Tips om läs- och skrivsvårigheter*. <http://www.fob.se/PageFiles/88/LASKPARMEN.pdf>

FMLS Skriv – Knuten (091217) *Tekniska hjälpmedel*

<http://www.skriv-knuten.fmls.nu/start.asp?sida=4311> (Förbundet Mot Läs- och Skrivsvårigheter)

Riksdagen, svensk författarsamling (091215) *Grundskoleförordningen 1994:1194*.

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1994:1194> Länkad från
<http://www.skolverket.se/sb/d/155/a/1032>

Weegar, Tom (091217) *Vad är centrum för lättläst?*

<http://www.lattlast.se/?page=14> (Centrum för lättläst)

Öhrnqvist, Inger (091217) *Talböcker* <http://www.tpb.se/verksamhet/talbocker/> (Talboks- och punktskriftsbiblioteket)

12. Bilaga 1

Texten nedan är ett exempel på hur det kan se ut när en dyslektiker läser en text. Vad som står i texten kan vara lite svårt att tyda, men den handlar om fotosyntesen (Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn 2005:2).

Vi ftsntesn omvnlas kldixi och vtten, me hjl av solenri, ti drvscker och sre. Frgmnet sm fngar u solenrin, och er vxterna eras grna frg kallas klorofl. Svamar sanar klorofl och kan ärfr inte säva roucera enerirkt sckr.

Ftsntese ker inti vxcellera, och kldixin och sret assear geom laens klyvövingar. Genm klyvöningarna avsnar ocks vttenga. Vxtera an varera öningaanas sorlk och an stnga emu ner vama agar fr att inte frlora s mckt vtten.

Brrtrd at ett etra sky mt toka och an ehlla vttin ektivare n lvtren. Brren r tckta av va som gr att nstan iget vtten avstnar.

Nr klyvöningarna r stnga. De behver drfr ine flla sna brr vinerti nr vttet i marken hr frsit och ine gr att ta u me rrtterna.